

Agârbiceanu la „Tribuna” – Cluj 1938 – 1940

■ Gheorghe Stoica

(continuare din numărul trecut)

2. LIVIU HULEA, primul-redactor, a fost „arhitectul” de necontestat al ziarului. Excelent „tehnician”, în sensul redacțional al cuvântului, a gândit, a conceput și a turnat în cele mai expresive tipare gazeta. Spirit activ, înzestrat cu o cultură politică vastă, cu o inteligență scripitoare și cu un ochi critic versat, avea un simț gazetăresc fără egal. Știa să discearnă permanentul din multitudinea de fapte și evenimente care apăreau zilnic pe ecranul actualității, căruia îi dădea o interpretare jurnalistică autoritară și convingătoare. Articolele lui de fond, sau cele care înfățișau în aparență lucruri de mai mică importanță, se impuneau cu dezinvoltură și penetrantă sugestie. A fost, în afara oricărei discuții, unul din cei mai devotați ziariști transilvani în perioada interbelică, de la care am prins cu toții secretele meseriei.

3. C.S. ANDERCO, secretarul general de redacție, suavul și inefabilul poet, a stăpânit, cu inegalabilă virtuozitate, secretele tipării gazetei. Dacă Hulea gândea, iar în substanța reflecțiilor sale construia schema zilnică a ziarului, Anderco era „artizanul” desăvârșit, care făcea ziarul așa cum scrii un poem captivant, menit să cucerească zecile de mii de inimi pentru opera înfăptuită. Hulea *gândea*, dar *gândea* sub influența inspirată a lui Anderco. Gândirea lua forme concrete desăvârșite din mâna acestuia din urmă. Păstrându-și masa redacțională la „Națiunea Română”, unde s-a perfecționat alături de *Pierre Moldovan* – alt mare „artist” al presei transilvănene din perioada interbelică, dispărut tragic înainte de vreme – Anderco a fost și rămâne în conștiința noastră cel mai onest și mai nobil coleg de redacție.

4. HORIA STANCA a deținut de la început sectorul literar, cultural și artistic, „senior” absolut al paginii a șasea intitulată: LITERE, TEATRU, MUZICĂ, ARTĂ. Era prezent, peste îndatoririle redacționale propriu-zise, cu articole de fond, cu ample și temeinice analize pe marginea problemelor la ordinea zilei, cu cronici literare, dramatice și muzicale etc. Temeinica cultură pe care o posedea, cunoașterea limbii germane – ca urmare a studiilor făcute în Germania – și posesor al titlului științific, *doctor în drept*, animat în scris de un stil sobru și clar, intelectualizat în substanță, *culturalul TRIBUNEI* avea un cuvânt ferm de spus în toate problemele la ordinea zilei. Iar dacă avem în vedere activitatea la revista „Symposion” ne dăm seama realmente de dimensiunile talentului său.

5. GHEORGHE STOICA a organizat și condus secretariatul de redacție pentru provincie (sectorul corespondenților), sectorul colaborărilor externe și prelucrarea telegramelor transmise de agențiile de presă. Apărea uneori pe prima pagină, cu editorialul corespunzător evenimentelor esențiale ale vremii, iar în munca de fiecare zi a avut preocuparea de a reține în plină actualitate – prin cronici, recenzii, note și însemnări etc. – evenimentele literare și artistice ale Transilvaniei. De la data de 26 februarie 1940 – în absența lui Liviu Hulea – a fost investit cu funcția de *redactor responsabil*, în fond cu atribuțiile de prim-redactor, până la dispariția ziarului (1 septembrie 1940).

Capacitatea jurnalistică și fervoarea intelectuală cu care s-a dedicat meșteșugului zilnic rămân să fie relevate – dacă vor fi – de ceilalți colegi, cu mai multă onestitate și probitate profesională decât au făcut-o George Sbârcea și Em. Boșca-Mălin în relatările lor din „Steaua”, care au ignorat, pur și simplu, dintr-o prea mare infatuare, că și Gheorghe Stoica a existat la TRIBUNA. De altfel aceeași amnezie îi privește și pe alți câțiva colegi de redacție. Se infirmă, prin aceasta, atmosfera de armonie și colegialitate care a existat la TRIBUNA lui Agârbiceanu? Nu se infirmă nimic. Se constată numai că unele amintiri au luat-o razna, după bunul plac al semnatarilor lor.

6. GEORGE SBÂRCEA se ocupa, în principal, de problemele artei muzicale, de interviuri și convorbiri ocazionale, scria cronici literare și artistice și publica uneori reportaje prilejuite de întâmplări și fapte excepționale.

7. ION ISAIU-CEFA avea în sarcină instituțiile de stat și sectorul administrativ, iar în organizarea internă a redacției era responsabilul ediției a II-a, de seară.

8. GAVRIL POP a activat cu rezultate remarcabile în sfera reportajului citadin și sportiv, dar a publicat și articole captivante din domeniul pregătirii de război și din cel al activității administrative și sportive.

9. EMIL BOȘCA-MĂLIN avea în atenție instanțele judecătorești și poliția; lucra destul de des în afara reportajului faptului divers.

10. TIBERIU REBREANU se ocupa mai mult de problemele muncitorești, iar în perioada tulbură a atentatelor și a asasinatului politic a publicat reportaje senzaționale care au stârnit interesul politic în cel mai mare grad. Multe din ziarele din Capitală reproduceau ample și colorate sale reportaje, scrisul său amintind, uneori, printr-o firească derivație, de proza robustă a romancierului, fratele lui mai mare.

11. AL. BĂRBAT s-a ocupat numai de problemele economice, fiind titularul paginii destinată acestor probleme.

12. ATANASIE BRAN, cu state vechi pe tărâmul ziaristicii transilvane, evoca cu intermitențe trecutul istoric și cultural, consemna faptul cotidian recepționat în cursul vizitelor pe care le făcea la instituțiile publice; revedea adeseori, în cadrul activității de rutină, materialele prezentate de colaboratorii externi și de corespondenți.

13. GHEORGHE GIURGIU, delicatul și afabilul coleg de la „Patria”, a apărut în redacție în timpul absenței lui Hulea. Deosebit de versat în munca internă de redacție a preluat secretariatul pentru provincie și prelucrarea telegramelor transmise de agențiile de presă.

14. IOAN PETRUCĂ, eternul administrator al mai multor ziare, fără vocație și fără aptitudini publicistice, dar cultivând în secret veleități gazetărești, s-a ocupat de mănuierea fondurilor bănești de administrare a ziarului. Rămâne la activul răspunderii sale înțelegerea și prețuirea pe care le-a acordat unora din redactorii ziarului, fiind imun la sindromul invidiei dizolvante. În limitele unor atitudini gazetărești prevenitoare a fost apreciat de gazetarii mai vechi, care aveau în

grijă, împreună cu el, destinul Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat.

Atmosfera redacțională era însuflețită de cel mai echilibrat și autentic spirit colegial. Agârbiceanu se convinsese în foarte scurtă vreme că nu putea să alcătuiască – în condițiile date – o redacție mai bună, mai valoroasă pe plan profesional, cultural și artistic, cu ziariști „de cultură universitară”, după exprimarea lui *Ion Clopoșel*, directorul revistei „Societatea de mâine”. Accesul și prestigiul redactorilor în conștiința publicului cititor – în urma materialelor semnate în coloanele ziarului – ajunsese la un nivel rar cucerit de alți jurnaliști. Horia Stanca atestă faptul că în redacția TRIBUNEI domnea „cea mai curată armonie” și că Agârbiceanu „avea pentru noi ceilalți o înțelegere paternă, acoperind toate inițiativele, până și unele excese critice ale noastre, mereu cu același surâs strecurat pe sub mustață [...] ne muștra gășind cuvinte blajine pentru imputări”. Exemplara camaraderie care ne-a legat atunci s-a păstrat intactă până azi, cu excepția subiectivismului așăz de Sbârcea și Boșca-Mălin, deviați de stilul tribunist. În rest, ea va rămâne intactă și nealterată în conștiințe atâta vreme cât vor mai exista tribuniști din vechea gardă. Dovadă, emoția profundă pe care o încercăm ori de câte ori ne întâlnim, și puternicul sentiment de apartenență comună la aceeași lumină și trainică familie spirituală, prezidată de sferle înalte ale nemuririi de bunul și neuitatul nostru Părinte.

e) Corespondenții

Corpul corespondenților permanenți a fost organizat treptat, pe măsură ce ziarul a pătruns cu toată puterea în conștiința maselor cititoare și în

funcție de solicitările amatorilor de corespondențe. Un mare ziar, fie că pleacă din Capitală, fie că pleacă din centre urbane din provincie, dacă nu are corespondențe din toate orașele mari ale țării sau ale provinciilor, nu prinde teren stabil. Informarea locală ține treaz interesul publicului. Acest adevăr a ieșit la iveală și s-a afirmat cu vigoare după ce am reușit să nominalizăm pe corespondenți valoroși corespondențele primite și, mai ales, după ce grupul cultural și artistic al ziarului a organizat șezători culturale și literare în cele mai importante centre orașenești din Transilvania. Un corespondent, ca să răspundă tuturor exigențelor publicisticii, trebuie să cunoască tainele scrisului zilnic și să fie prezent în viața politică a localității pe care o reprezintă printr-o funcție cunoscută și respectată de toată lumea. Prevalează, în acest sens, calitățile enumerate în paginile anterioare privitoare la calitățile ziaristului. Reprezentarea unui mare ziar nu este la îndemâna oricui. Corespondențele trimise și inserate în ziar au tăria lucrului bine gândit și adânc cumpănit, ele trebuie să satisfacă pretențiile întregului public cititor.

La început TRIBUNA a primit corespondențe întâmplătoare, expediate de diverși amatori, dar după ce sectorul s-a delimitat precis în interiorul ziarului și s-a întărit prin corespondențe valoroase, s-a pășit pe teren pentru organizarea sistematică a sectorului respectiv. Au fost vizitate orașele mai mari, s-a luat contact cu autoritățile locale și cu cei care și-au oferit serviciile cu stăruință și îndreptățire. Operațiunea a durat două-trei luni, a fost destul de anevoioasă, dar până la sfârșit am ajuns la realizări unanim acceptate, și de publicul cititor, și de redacție. S-au numit astfel corespondenți valoroși la Turda (V. Iluțiu), la Alba-Iulia (I.V. Munteanu), la Sibiu (N. Găvozdea), la Gherla și Dej (Ionel T. Florian), la Bistrița (Ioan Goga) și s-au acceptat corespondenți incidentali și în celelalte centre urbane din Transilvania. La Tg. Mureș, bunăoară, serviciile corespondenței au fost asigurate cu intermitență de prietenul și istoricul Vasile Netea, care a întreținut legături apropiate cu Părintele Agârbiceanu și cu redacția ziarului. S-au mai primit unele corespondențe și de la Dr. Aurel Baci, decanul Baroului de Avocați.

Corespondențele se conformează unei metodologii proprii. Dificultățile cele mai mari au stat în faptul că multe din trimiterile corespondenților au fost scrise cu mână. Reconsiderarea lor în sânul redacției și transcrierea la mașină, pentru a li se asigura o transpunere corectă la linoșip, s-a făcut cu destulă greutate. După ce corespondenții s-au conformat indicațiilor date de redacție, și-au bătut corespondențele la mașină și astfel activitatea s-a îmbunătățit simțitor. Prestigiul lui Agârbiceanu și modul cum s-a soluționat problema corespondențelor, ca și importanța acordată întregii activități au facilitat crearea unei baze temeinice de informare zilnică, mult apreciată de publicul cititor din orașe și din sate.

f) Colaborările externe

Peste faima pe care ziarul și-a făcut-o prin forțele proprii și prin corespondențele selecte pe care le-a promovat, colaborările externe au adus un plus de prestigiu. Există probleme specifice pe care redactorii, oricât de talentați și de informați ar fi, nu le pot rezolva la cea mai înaltă potență. Se simte adeseori nevoia unor contribuții excepționale și acestea nu pot fi asigurate decât prin colaborări din afara ziarului. TRIBUNA s-a bucurat, în acest sens, de aportul unor intelectuali reprezentativi, unanim prețuiți și acceptați de opinia publică, care au sporit cu semnătura lor prestigiul ziarului.

O sumară analiză și, desigur, incompletă ne arată că pe linia colaborărilor externe și-au găsit loc în paginile ziarului următoarele grupe de probleme:

- Probleme de politică internațională, de apărare a drepturilor noastre consfințite de tratatele de pace de la Versailles (îndeosebi profesorul G. Sofronie).

- Probleme de politică internă, cu conținut juridic și administrativ (prof. Aurelian Ionașcu, Dr. Aurel Baci din Tg. Mureș, Gherasim Pinte, Dr. Romulus Damian ș.a.).

- Probleme istorice, determinante pentru neutralizarea și combaterea acțiunilor revizioniste și șovine (prof. I. Luțaș, prof. Șt. Pascu, Șt. Meteș, Șt. Manciu, T. Dragu – de la Direcția presei din Ministerul Propagandei ș.a.)

- Probleme cu conținut economic (prof. Iosif Gârbacea ș.a.)

- Articole, cronici, recenzii, note și însemnări cu conținut artistic și muzical (prof. I. Gherghel ș.a.)

- Probleme diverse, determinate de evenimintele zilnice (T. Dragu, prof. dr. Iuliu Hațieganu, Dr. Aurel Baci, Miron Roman ș.a.).

- În sfera reportajului de senzație aportul poetului moșilor V. Copilu-Cheatră a marcat una din cele mai atractive colaborări.

- Directorul „Tribunei” lui Slavici, Dr. Ilie Dăianu, a fost prezent în mod curent în paginile ziarului cu evocări, note, însemnări etc.

În afara acestora, TRIBUNA a oferit ospitalitate multor intelectuali de vază din centrele urbane mai mari ale Transilvaniei. Spațiul celor 12 pagini și, respectiv, 16 pagini a putut cuprinde cu generozitate toate solicitările pe linia colaborărilor externe, dacă materialele prezentate au intrat în vederile redacției și dacă au corespuns doctrinei ziarului.

Dar prezența săptămânală în paginile TRIBUNEI, care a înnobilit scrisul nostru zilnic, a fost aceea a lui N. Iorga, nu printr-o colaborare directă, ci prin reproducerea pe care Părintele Agârbiceanu le-a asigurat, cu multă admirație și devotament după „Neamul Românesc” și revista „Curent clar”. Verbul înflăcărat al „uriașului” de la Văleni a reprezentat și pentru noi, redactorii, un model și un crez care ne-a însuflețit gândirea și scrisul, mai ales în zilele amare ale destrămării teritoriului național, în urma banditeștilor agresiuni externe. Literatura gazetărească de la noi n-a cunoscut nicicând o efervescență atât de coplesitoare ca în vara anului 1940, în scrisul marelui istoric. TRIBUNA a fost atunci ecoul tragic al gândirii și al scrisului care a fundamentat pentru vecie modul în care trebuie să ne apărăm drepturile și ființa națională.

Două titluri, din acele zile negre, ne rețin atenția: „Ce rămâne?” (3 iulie '40) și „De ce atâta ură?” (10 iulie '40). Străbate din rândurile lor o flacără care mistuie sufletul și răsar răspunsurile pe care le așteptăm.

Răspuns la prima întrebare: „Rămân trei milioane de țărani, înfipti acolo din vremile preistorice ale celor mai depărtați dintre strămoși [...], ...rămân cu limba lor minunată pe care n-au voit s-o schimbe, rămân cu datinile lor, care n-au suferit nici o prefăcere, rămân cu simțul, atâta de prețios și cuprinzând toate făgăduielile de viitor, că ei sunt la dânsii acasă și că întorc brazda pe care au tăiat-o întâia oară [...] așteptând «plinirea vremilor», care nu înșeală niciodată”.

Răspuns la a doua întrebare: „Înalți magistrați și brazi ofițeri care și-au riscat viața ca să ajute cu puterile lor retragerea și exodul românesc au văzut cu ochii... acte de sălbăticie, uciderea nevinovaților, lovituri cu pietre și huiduiri...” Cei loviți de soartă „ar fi avut nevoie de un cuvânt bun, măcar de o fărâma de milă... Li s-au servit

numai gloanțe, au fost sfârtecați cu topoarele, destui dintre ei și-au dat sufletul. Li s-au smuls hainele și li s-a furat ce aveau cu dânsii, ca apoi să fie supuși tratamentului hain și vandalic”. Și întrebarea „de ce atâta ură?”, a rămas în vânt, deși un răspuns scurt poate fi desprins: pentru că am fost, pentru că am fost prea îngăduitori!

g) Conferințele (consfăturile) redacționale

Se țineau periodic, o dată pe lună sau la o lună și jumătate, după necesități, când se dezbăteau toate problemele care interesau buna pregătire și tipărire a gazetei, inclusiv conținutul. Observații pe marginea materialelor publicate și a modului cum s-a desfășurat munca în fiecare compartiment făcea mai ales primul-redactor, Hulea, după ce, în prealabil, avusese discuții orientative cu Agârbiceanu. Ele se refereau de obicei la exprimare, la stil, mai rar la conținut. Poate că uneori adaptările la puterea de înțelegere a publicului cititor, la nivelul lui de înțelegere intelectuală erau necesare. În gazetărie trebuie să scrii așa cum îți cere cel care te citește. Și, evident, ne conformam părerilor exprimate și sugestiilor date. Personal am rămas însă convins că scrisul viu, sprinten, săltat peste nivelul mediu de înțelegere și pătrundere, scrisul intelectualizat, imaginativ și insuflat de idei cuceritoare este de preferat în locul celui dezlănat și monotone, „îmbătrânit” înainte de vreme. Un ziar serios, autoritar – mai ales în Transilvania, unde tradiția te obligă la mult mai mult decât în celelalte provincii ale țării – nu are numai atribuțiuni informative și orientative, ci face și școală, educație, amplifică modalitățile de exprimare, impune stilul evoluat, însuflețit de idei noi – care îmbunătățește și extinde limbajul, nu-l lasă în paragină – ține pasul, cu alte cuvinte, cu noutățile zilei, în toate privințele. Gazetarii comprehensivi, cei de esență „universitară”, au înțeles și înțeleg că cititorul trebuie să aibă satisfacția că a învățat ceva, că ceea ce a citit azi reprezintă un pas înainte față de ceea ce a citit ieri. Agârbiceanu pretindea să se scrie pe înțelesul tuturor, dar n-a cerut niciodată nimănui să rămână prizonier al tiparelor vechi, anchiloze în șabloane. El însuși, luat de evenimente – după cum se va vedea în partea a doua – trecea peste exprimarea comună și impunea adeseori scrisului său un stil combativ, exploziv. Scrisul cotidian *trebuie să convingă*, să te ducă, dacă este nevoie, spre înălțimi greu accesibile; altfel nu-și realizează misiunea pentru care a fost instituit. Și-apoi îmbunătățirea limbajului, modernizarea lui, chiar cu ajutorul mult hulitelor neologisme, nu duc inevitabil la incomprehenșiune. Ci, dimpotrivă, împrumută limbajului mai multă fluiditate, mai multă plasticitate. Oamenii de bază din redacție așa vedeau lucrurile și așa au acționat în efortul lor zilnic de a scrie.

Rar s-au dezbătut în convenirile noastre probleme cu caracter administrativ. Acestea aparțineau sectorului dirijat de administratorul ziarului, care mânduia fondurile bănești și subvențiile. O minoră și pasageră „revoluție” profesională s-a dezlăntuit în vara anului 1939. Ea a avut ca obiect revendicări cu caracter material, dezbătute în mai multe conveniri redacționale, depășită fiind în urma intervențiilor lui Agârbiceanu, care s-a declarat de partea redacției și care a înfruntat energic rezistența inexplicabilă a administrației. Rezultatul? O îmbunătățire substanțială a salarizării redactorilor.

Convorbiri, desfășurate sub forma unor dialoguri zilnice, au avut loc, fără ca acestea să imprime însă schimbului de păreri sau sfaturilor date de blajinul nostru Părinte un caracter imperativ. Totul se desfășura sub semnul unui *consensus*

multifuncțional și a unor colegiale confruntări. În sensul celor relatate se poate afirma că înțelegerea și colaborarea reciprocă din redacția TRIBUNEI lui Agârbiceanu a constituit și rămâne un *model* în materie de gazetărie militantă. Cum s-au reflectat toate acestea în memorialistica unora dintre noi este o altă poveste care a fost spusă la locul potrivit.

h) Vizite la ziar

Ușile redacțiilor marilor ziare sunt deschise permanent, așa cum stau deschise ușile bisericilor. Observația aparține unui mare gazetar, iar asupra ei se mai revine. În fața ușilor deschise oricine poate să intre, să-și spună păsul, să facă apel la mărinimia, la puterea ziarului pentru a-și soluționa probleme care, în alt mod, par insolubile. Vizitele se fac însă și din curiozitate, din amicitie, nu numai din nevoi personale, dictate de un interes presant. Vizitatorul vrea să afle, cu o clipă mai devreme, bunăoară, ceea ce va apare peste câteva ore, vrea să știe înaintea altora ce va ști toată lumea peste un anumit număr de ore. Cu aceste vizite ne găsim în spațiul vizitelor de rutină. Mai sunt apoi și vizitele de curtoazie, destul de frecvente, care aduc de obicei un aer proaspăt, de încredere, de stimulare.

TRIBUNA a avut, în sensul celor spuse, o activitate deosebit de vioaie. Aflându-se cu redacția în drumul celor care frecventau instituțiile de stat, de artă și muzicale, era firesc ca cei care aveau prietenii strănse la ziar, să treacă pragul pentru a vedea „ce mai facem” și pentru a auzi „ce mai e nou”. Din categoria acestora erau nelipsiți cântăreții de operă Florica Istrate, Lia Hubic și Lia Mărcuș, Ionel Pulca (Dacian) și Gogu Simionescu, actrița Doina Dobo și actorul Ion Fărăianu de la Teatrul Național. În felul acesta redacția era mereu plină de scriitori-amici, de artiști și cântăreți și de alți colegi-ziariști atrași de buna dispoziție care domnea, senină, în birourile noastre. Prezenți apoi, cu tot sprințul creator, au fost și poetul și dramaturgul de mai târziu Radu Stanca, fratele lui Horia, poetul moșilor V. Copilu-Cheatră și poetul „ofiter” Ion Țoltescu-Văleni. La aceștia mai adăugăm vizita zilnică a fostului tribunist Dr. Ilie Dăianu care, în virtutea unor vechi deprinderi, simțea nevoia atmosferei redacționale, vizita, cel puțin săptămânal, a profesorului Iosif Gârbacea și a profesorului Ion Gherghel și prezența universitarului Ovidiu Drimba, cel mai activ și inteligent exeget al scriitorului Ion Agârbiceanu.

Cu totul altfel se puneau problemele cu vizitele de onoare, cu cele oficiale și cu invitații. Din seria acestora se desprind două: vizita tumultuosului gazetar de faimă europeană Pamfil Șeicaru, directorul ziarului „Curentul”, și cea a romancierului și ziaristului Cezar Petrescu, ambii ca invitați ai Sindicatului Presei din Ardeal și Banat.

PAMFIL ȘEICARU a fost la „Tribuna” joi, 18 aprilie 1940, orele 12, primit fiind de întreaga redacție, în frunte cu Părintele Agârbiceanu, și de câțiva vizitatori obișnuiți. Schimbul de opinii cu remarcabilul oaspete a fost antrenant și plin de consecințe neprevăzute și informații inedite, ținând seama de faptul că impetuosul ziarist a fost cel mai bine și mai complet informat din întreaga țară, la vremea respectivă. Înflăcăratele cuvinte rostite la adresa vechii și noii „Tribune” și la adresa tribuniștilor de ieri și de astăzi au lăsat în redacție o atmosferă elevată, străbătută de fiorii celei mai curate adeziuni. În după-amiaza aceiași zile oaspetele a conferențiat în sala Teatrului Național despre „politica României”, iar seara distinsul invitat a fost sărbătorit de ziaristii clujeni în cadrul unui banchet oferit în saloanele restaurantului „America”, la care au participat ziaristi, oficialitățile orașului în frunte cu Dr.

Sebastian Bornemisa, primarul Clujului și amic apropiat al sărbătoritului și trei reprezentanți ai presei minoritare maghiare: I. Véghe de la „Ellenzék”, St. Vanyolos de la „Keleti Ujság” și Iuliu Walter de la „Joestét” care au adus oaspetelui un cald omagiu. Din partea sindicatului a vorbit Ioan Petruca, vice-președinte, iar în numele autorității municipale a ținut un toast omagial Dr. Sebastian Bornemisa. A fost o seară încântătoare. Cele spuse de Pamfil Șeicaru reprezintă o emoționantă mărturisire gazetărească ce înnobilează profesiunea jurnalistică.

„Până la sfârșitul vieții mele – a spus redevabilul ziarist – voi rămâne credincios meseriei acesteia. E o meserie în care sunt rare satisfacțiile și mai dese amărăciunile. Dar e o meserie care îți dă senzația că în coloanele tale respiră vechea instituție romană a tribunalului popular. Ai impresia că ești un fragment din conștiința cetățenească, că prin tine se exprimă cel ce se simte optimist, că prin tine capătă înțelegerea toți nevoiașii... Mirosul de cerneală al foii proaspăt imprimată și uruiul rotativei, «leitmotiv» al existenței noastre, acestea ne leagă. În aceeași clipă, în fața rândurilor aceleiași telegrame, pe nesfârșita întindere a globului, în toate redacțiile este un tânăr sau un om mai în vârstă care se apleacă asupra rândurilor, care pune în pagină și corectează știrile. Nu există profesie în care să se fi făcut un unanimitism de ritm sufletesc ca în profesia noastră. Este singura profesie care universalizează prin ritmul gesturilor, prin asemănarea serviciilor de fiecare zi. În ce redacție trece o zi în care să nu vină un om care să-ți spună necazul lui? În ce redacție nu se deschide ușa ca să vină un om să-și plângă suferința? Numai ușile de la biserici sunt permanente deschise ca ușile redacțiilor. Credincios profesiei mele o să rămân, fiindcă în meseria noastră fiecare aducem ceva care ne-a fost scump în tinerețe; fiecare în meseria noastră aducem un poet mutilat. Nu există gazetar care să nu aibă lângă tocul și călimara lui umbra poetului pe care l-a asasinat. Fiecare din noi, în orele de redacție, face să stea prezentă lângă noi umbra adolescentului care a vrut să stea de vorbă cu stelele și a părsit stelele cerului ca să stea de vorbă cu stelele de carton ale actualității. În acest splendid contrast este frumusețea vieții noastre sufletești. Ceilalți scriitori au consolară că într-o bibliotecă, cândva, peste paginile lui o femeie frumoasă sau un tânăr își vor apleca privirile. Nouă nu ne este îngăduită nici măcar această mângâiere. Noi suntem oameni de o singură zi. Noi suntem oamenii cărora nu le este îngăduită nici măcar iluzia absolutului, pentru noi totul se măsoară pe disciplina severă și tristă a relativului. De aceea voi rămâne credincios gazetăriei până la sfârșitul vieții mele, fiindcă simt lângă călimara mea prezența adolescentului care iubea literatura și care credea că va face literatură”.

Am asistat, după cum se poate lesne reține, la o dezlănțuire inspirată care a reînviat pentru câteva clipe în conștiința celor prezenți dulcea iluzie a disponibilităților literare refulate în adolescență. Reactualizată prin cuvintele unui mare maestru al scrisului zilnic iluzia se zbate să iasă din cătușele neîncrederii crezând că s-ar mai putea transforma, măcar pentru cei tineri, în realitate. Dar celebrul gazetar n-a impresionat numai prin cele rostite la banchet. Personalitate coplesitoare, el răspândea în juru-i farmec irezistibil, deosebit prin modul cum pune și cum răspundea la întrebări, cum modela opiniile care nu-i erau pe plac sau n-aveau suport îndeajuns de solid. Șeicaru a fost gazetarul de tip occidental, receptiv la tot ceea ce este nou și interesant. Cu acest renume a descins la Cluj, a cucerit și a stăpânit sufletele celor cu care s-a întâlnit în spiritul acelorași idei și fapte.

Influența lui a fost cuceritoare prin prestigiul pe care-l așșa. Articolul prim pe care-l publica zilnic, uneori pe întreaga pagină 1, în marele cotidian

„Curentul”, al cărui director era, i-a creat o faimă neegalată de alt jurnalist. Pătrunzător în substanța temelor pe care le trata, cele mai multe cu conținut politic (a fost un adversar ireductibil al politicianismului dezmațat de tip partinic), perfect informat în literatura jurnalistică și în pas cu evoluția evenimentelor internaționale manifesta în scris tonul grav al omului care nu se teme de nimeni și de nimic, temut în polemici (își anula adversarul prin câteva fraze) și generos în laude cu cei care aveau merite deosebite. N-a fost ziarist mai citit ca el, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, dar nici n-a fost altul mai contestat, mai calomniat de impostori. Totul era însă inutil. Când apărea în public atacurile încetau brusc, calomnia se topea sub vraja coplesitoare-i personalități. Se înstăpânea atunci în juru-i o atmosferă irezistibilă căreia nu i te puteai sustrage. Aceste caracteristici au fost hotărâtoare pentru scurta vizită de la Cluj, agreabilul vizitator lăsând în urmă-i impresii de neuitat.

VIZITA ROMANCIERULUI CEZAR PETRESCU s-a desfășurat în împrejurări similare. Nota despre această vizită a apărut în pagina 2 a ziarului, la 6 iunie, în care s-a spus că dl. Cezar Petrescu, „unul dintre cei mai mari scriitori și publiciști români” va conferența la Cluj în ziua de 15 iunie, în sala Teatrului Național, despre „Scriitori și ziaristi ardeleni în prima decadă după Unire”.

După conferință evenimentul a fost consemnat în pagina 6 a ziarului, sub titlul SĂRBĂTORIREA LUI CEZAR PETRESCU LA CLUJ, în care s-a scris: „Rareori a cunoscut orașul nostru manifestațiuni de afirmare românească intelectuală mai strălucită ca aceea prilejuită de conferința d-lui Cezar Petrescu”. Oaspetele a fost elogiat înainte de conferință de dl. Dr. Aurel Buteanu, președintele Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, apoi a vorbit dl. Victor Papilian, președintele scriitorilor români din Ardeal. După conferință, seara, la restaurantul „Bufnița”, în onoarea sărbătoritului un fastuos banchet, oferit de Sindicat. Personalitatea sărbătoritului a fost elogiată, mai întâi, de dl. Dr. Sebastian Bornemisa, primarul Clujului, apoi de dl. Wég Iosif, președintele ziaristilor minoritari din Ardeal, de protopopul Dr. Ilie Dăianu, de Părintele Agârbiceanu, de prof. Richard Tuffli, de prof. Gh. Sofronie, de dl. dr. Adam Popa, ajutor de primar și de Septimiu Popa.

Părintele Agârbiceanu, în scurta sa alocuțiune, a evocat revenirea la Cluj, după Unire, a vechilor publiciști ardeleni refugiați în regat. „După reînnoarea noastră – a spus textual vorbitorul – nimeni nu s-a gândit la noi și nici n-am avut posibilități să reîncepem activitatea noastră publicistică. În februarie 1919 am fost invitat să încep activitatea publicistică la «Patria» din Sibiu. Redactarea acestui ziar a întâmpinat multe greutăți, fiindcă vechea gardă de publiciști ardeleni lipsea. Atunci au venit confrății noștri din vechiul regat, care au reușit să reînvieze vechea tradiție ardeleană în coloanele ziarului «Voința». În fruntea acestor străluciți reprezentanți ai scrisului românesc a stat Cezar Petrescu”. Au mai fost citați apoi *Adrian Maniu*, *Gib. Mihăescu* și alții. „După desființarea acestui ziar («Voința») am intrat la «Patria» unde, împreună cu noi, ați luptat pentru desființarea spiritului de partid”. A amintit și de revista „Gândirea”, întemeiată la Cluj de Cezar Petrescu.

Răspunsul d-lui Cezar Petrescu... „Din toate cuvintele dumneavoastră deduc că vă simțiți datori față de mine pentru puținul pe care l-am făcut pentru Ardeal. Sunteți în eroare, domnilor, nu dumneavoastră îmi sunteți datori, ci eu vă sunt dator dumneavoastră și Ardealului. Primele avânturi valabile ale strădaniei mele literare și gazetărești au erupt aici, în Clujul dumneavoastră, în Ardealul nostru al tuturor. Poate dacă rămâneam la Iași sau la București se alegea altceva de mine. Iată pentru ce nu dumneavoastră îmi

sunteți datori cu mulțumiri și recunoștință, ci eu vă sunt dator”.

Vizita la ziar s-a desfășurat a doua zi, la orele 12, sub auspicii excelente. A rostit cuvinte calde de salut Părintele Agârbiceanu, care a scos în relief marile calități ale romancierului, atât pe tărâm literar, cât și pe tărâm gazetăresc. În răspunsul său scriitorul a exprimat emoționante mulțumiri pentru colegiala primire de la redacția TRIBUNEI, ziar care – după spusele oaspetelui – „întruchipează atât de glorios trecutul plin de jertfe și de victorii pe frontul unității naționale”. A urmat apoi o masă colegială la restaurantul „Bufnița” în cursul căreia s-au purtat vii discuții despre opera romancierului, îndeosebi despre volumul de nuvele „Drumul cu plopi” și despre impresionanta frescă a marelui război „Întunecare”.

Clujul, capitala Transilvaniei etern românești, cu impresionanta sa viață culturală și literară, cu strălucita viață universitară și studențească, cu zările sale fervent militante pentru apărarea drepturilor sacre românești, supuse din nou ultragiului și falsificării perverse, a înscris, cu inedite satisfacții, în cronică sa, vizitele unor personalități de primă mărime, pentru că în jurul prezenței lor, aureolate de nimbul gloriei autentice, cultul pentru țară și popor primește noi dimensiuni și se îmbogățește cu valori spirituale nepieritoare.

1) Ofensiva culturală a ziarului

Contactul cu publicul, peste cel asigurat prin scrisul zilnic, contactul direct, nemijlocit devine indispensabil. Una este ca un cititor oarecare să spună „îl cunosc pe x, îl citesc în fiecare zi, în «Tribuna»”, și alta e să spună „îl cunosc, l-am văzut pe scenă, l-am auzit vorbind, am stat la masă împreună”. Oamenii obișnuiți sunt mândri când au prilejul să vorbească cu un reprezentant al scrisului literar sau gazetăresc, sau când se bucură de atențiile unui mare artist sau cântăreț. Vanitatea în acest caz nu este o latură negativă a caracterului unui om, un păcat, ci un fel de ambiție care-i dă multe și mari satisfacții, îl încântă. Așa se face că pentru realizarea contactului direct s-a luat inițiativa și s-a trecut la înfăptuirea ei printr-o vastă ofensivă culturală, organizându-se în centrele mai importante ale Transilvaniei impunătoare șezători literar-artistice. În acest scop s-a alcătuit grupul cultural-literar-artistic și muzical al „Tribunei” care în iarnă și primăvara anilor 1939 și 1940 a descins în unele din localitățile județului și ale ținutului Someș. Inițiativa a pornit spontan, din redacție, formalitățile oficiale fiind facilitate de colegul Ion Isaiu-Cefa – secretar de presă la Ținut –, iar organizarea pe plan local revenind redactorilor originari din apropierea sau chiar din localitățile în care se făcea deplasarea: Gavril Pop, bunăoară, la Bistrița și Năsăud, Isaiu-Cefa la Salonta, Dej și Cojocna, Horia Stanca la Turda, V. Copilu-Cheatră la Iara și Hida și Gheorghe Stoica la Tg. Mureș și Reghin etc.

Programul șezătorilor era alcătuit din conferințe (Agârbiceanu, Horia Stanca, George Sbârcea, Ovidiu Drimba și Gheorghe Stoica), din recitări de versuri originale (C.S. Anderco, Radu Stanca și V. Copilu-Cheatră), din recitări de poezii clasice (Doina Dobo), din interpretări de doine, balade și arii de operă (Ionel Pulca-Dacian, Gogu Simionescu, Florica Istrate, Lia Hubic și Lia Mărcuș) și din glume și snoave (spuse într-un limbaj artistic inegalabil de Ion Fărăianu de la Teatrul Național). Conducerea muzicală și acompaniamentul la pian erau asigurate în condițiuni magistrale de colegul și compozitorul George Sbârcea (Claude Romano) ale cărui compoziții (de exemplu „Sunt student” și „Ionel Ionelule”) s-au bucurat de fiecare dată de o entuziastă primire din partea publicului spectator. În multe din programele prezentate au fost atrași și poeți și

cântăreți locali, după împrejurări. Au fost organizate în total 12 șezători (la Salonta, Dej, Turda, Bistrița, Năsăud, Iara, Hida, Huedin, Călata, Cojocna, Tg. Mureș și Reghin) și ele ar fi continuat dacă destinul potrivit n-ar fi distrus prin mârșavul *dictat* de la Viena unitatea Transilvaniei și dacă tribuniștii n-ar fi luat drumul amarnic al refugiului. S-au ridicat la o excepțională valoare literară și artistică șezătorile de la Bistrița și Năsăud, de la Turda, Tg. Mureș și Reghin, la acestea din urmă conferința fiind rostită de Părintele Agârbiceanu. Din partea localnicilor am avut sprijin și am fost impulsionați de protopopul Iacob Marga de la Dej, de D. Aldea – președintele ASTREI și Dr. Ionel Popa – primul președinte al Tribunalului din Turda, de protopopul Ilarie Deac la Iara, de Dr. D. Rusu la Huedin, de generalul Dr. D. Curta – primarul orașului Tg. Mureș și de Dr. Aurel Baciu – decanul Baroului de avocați și de Dr. Eugen Nicoară, inspector general sanitar la Reghin.

Rezultatele, efectele acestor șezători? Excepționale! „Tribuna” și-a întărit considerabil prestigiul, iar vizitele cititorilor la redacție s-au întesit. De fiecare dată redacția a oferit recepții prietenești oaspeților, pentru a reîntoarce altfel buna primire făcută grupului nostru, a deschis larg ușile birourilor noastre și porțile tipografiei, pentru a realiza mult așteptata legătură directă dintre cititori și spațiul nostru de activitate. Satisfacții s-au înregistrat și de-o parte și de alta, pecetluindu-se, și în acest mod, legăturile trainice de solidaritate și prietenie dintre ziar și cititori.

10. Față în față cu propaganda și cu revendicările maghiare

Misiunea istorică a TRIBUNEI a avut în obiectiv, în primul rând – după cum am mai arătat – rezistența ireductibilă împotriva atentatelor interne și externe, manifestate prin șovinism orb și revizionism absurd, acțiuni turbulente și ostile practicate de cercurile politice revanșiste budapestane și de alte cercuri afiliate acestora. Lupta dărză s-a purtat deci pentru stăvilirea valului de propagandă morbidă, pentru demistificarea grosolanelor minciuni care inundau presa maghiară și celelalte mijloace de informare, îndeosebi radioul. N-a existat zi în care ziarul să nu cuprindă, sub o formă sau alta, articole de atitudine, de informare, relatări despre fapte reprobabile, despre violențe, provenite de la corespondenți, de la agențiile de presă și mai cu seamă de la directorul ziarului care urmărea cu pasiune tot ceea ce se scria despre noi, cu vădită reacredință, despre viața noastră politică și culturală. Năzuințele noastre legitime spre pace, spre bună înțelegere cu toți vecinii erau mistificate cu senină înconștientă, redactorii țineau pasul cu marele nostru îndrumător, denunțând cu competență desăvârșită și cu luciditate atacurile propagandei pervertite. TRIBUNA, ca organ de presă de primă mărime în Transilvania, avea datoria să țină cu fermitate sus făclia rezistenței naționale, mai mult decât celelalte ziare mari din Capitală sau din celelalte orașe din țară. În cele 551 numere apărute până la 1 septembrie 1940 s-a publicat un imens material, care – dacă ar fi adunat – ar da un volum de peste 1.000 de pagini. Sigur că priorități și greutate în bătaia pentru apărarea adevărului istoric, în această privință, au avut articolele lui Agârbiceanu, cele mai multe din ele ocupând în ziar locul editorialului zilnic. O scurtă repliere pe poziții defensive am înregistrat în vara anului 1940 când – în urma unui armistițiu gazetăresc – corect interpretat și respectat de noi și mereu încălcat de unguri – am pus frâu pornirilor

războinice. Din această perioadă datează articolul de fond „Vom zăcea mereu?”, semnat de Agârbiceanu, care a protestat energic împotriva restricțiilor cenzoriale impuse presei noastre, în timp ce presa maghiară se dădea la cele mai mârșave atacuri. Câteva titluri ale articolelor lui Agârbiceanu, cu semnificația acordată fiecărei teme tratate, ne dau măsura în care ziarul și-a făcut datoria pe frontul rezistenței naționale:

- *Simțul realității* (Nr. 1, 29 oct. '38, semnat TRIBUNA, dar după stil aparține cu certitudine lui Agârbiceanu): Românii au avut și au simțul realității. Ungurii, nu! „Legăturile lor de veacuri cu Austria, cu elementul german, i-au ajutat să-și păstreze și să-și mărească Statul. I-au ținut în istorie. Aproape un veac s-au zbatut să scape de «Nemți», să ajungă independenți, și când au ajuns s-au agățat cu putere, ca de o punte de salvare, de idealul revenirii... Habsburgilor și un nou dualism cu Viena... Acum tot singuri fiind și în biserică se predică... refacerea Ungariei istorice... E o lipsă primejdioasă aceasta a simțului realității... la masa diplomatică ridică pretențiuni cu totul exagerate față de Slovaci, față de Ruteni. Și când dau greș, alergă la forurile internaționale după ajutor. Iar aici la noi toate aceste peripeții pun în grea cumpănă nervii unor minorități care se simt încă reprezentanții ideii de Stat național unitar maghiar. Concepție născută din aceeași lipsă a simțului realității”.

- *Oglinda adevărului?* (Nr. 2, 30 oct. '38, semnat de Prof. univ. Ion Lupaș). Un stat național maghiar în Evul Mediu? „Însuși d. prof. Domanowszky a fost [...] conștient de marea dificultate ce va întâmpina încercând să rezolve problema aceasta. Dacă papa Eugen IV face amintire pe la jumătatea veacului al XV-lea de cetatea Sibiului – Civitas Cibinii – ca de un «*propugnaculum totius Christianitatis*», acest «*epitheton-ornans*» nu privește neamul maghiar, știut fiind că Sibiul n-a fost niciodată cetate ungurească, ci săsească. Lauda adusă lui Ștefan cel Mare – neînfricat «atlet al lui Christos» – se răsfrânge asupra neamului românesc și asupra bisericii ortodoxe, nu asupra celei catolice. De asemenea, laudele papei Calixt III la adresa lui Ioan Huniade «unico fortissimo athleta Christi Ioane Woewoda». Papa Pius II, în cartea «*Historia de Europa*» scrie: «Ioan Huniade, al cărui nume întunecă pe ceilalți, nu a sporit atât gloria Ungurilor, cât pe cea a Românilor, dintre cari s-a născut». Istoricul Domanowszky înfățișează «nume stări de lucruri din vremile trecute, *nu cum au fost ele aievea*, ci cum ar fi vrut generațiunile târzii din sec. XIX și XX să fi fost».

- *Noi și minoritarii*, (Nr. 4, 2 noiembrie '38, articolul de fond semnat de I. Agârbiceanu). Esența articolului: „și ungurii și sașii erau convinși – în virtutea hotărârilor de la Alba Iulia, proclamate cu prilejul Unirii celei mari – că în statul român nu le va fi niciodată primejdii nici limba, nici credința, nici cultura, nici bunurile materiale”. Cu toate acestea agresiunea revanșardă continua pe toate planurile, cu virulență nepotolită, însuflețită de o slugărnicie umilitoare pe lângă puterile Axei.

- *Granițele etnice*, cu subtitlul – *Siguranța și liniștea românească* – (Nr. 7, 6 noiembrie '38), semnat TRIBUNA, dar aparținând lui Agârbiceanu. După încheierea păcii și stabilirea frontierelor – se arată în articol – s-a ajuns la afirmarea puternică a principiului granițelor etnice. Potrivit acestui principiu Agârbiceanu crede că se justifică astfel „încorporarea Austriei la Reich [...]”. Austria era firesc să revină Germaniei încă prin tratatul de pace. El (tratatul) pretinde granițe etnice [...]; peste aceste granițe [...] nu mai este posibilă nici o schimbare pe hartă, nici o rectificare de frontieră. A recunoscut-o însăși Germania hitleristă. A recunoscut-o

conferința celor patru mari puteri de la München”. Articolul a stârnit oarecare nedumeriri. Atitudinea autorului a apărut unora bizară. Ce te faci cu frontierele etnice înăluntru cărora există minorități etnice apreciabile? În cazul României trebuiau să se aibă în vedere posibilele răfuieli cu ungurii, cum de altfel am și avut. În situația dată au fost luate în calcul și unele garanții. Ce fel de garanții și din partea cui? Ce încredere se poate acorda recunoașterii marilor puteri? Articolul e ferm în concluzii, singurele concluzii care se pot trage în astfel de împrejurări: „Dar chiar dacă n-ar fi recunoscut nime – crede Agârbiceanu – granițele etnice nu pot fi clătinate din simplul motiv ca ele se apără, la orice popor care a ajuns la stăpânirea lor, cu ultimul strop de sânge. Schimbarea de frontiere care nu sunt în aceeași vreme și granițe etnice se poate face prin bună învoială. Cele etnice nu se mai pot schimba decât prin război, și chiar atunci nu cu caracter definitiv, pentru că nici o națiune nu mai poate renunța la ele, chiar învinsă fiind temporar”. Unele rezerve se pot însă formula și în acest caz. Dacă nici o națiune nu poate renunța la granițele etnice, chiar învinsă fiind, atunci te poți aștepta și astăzi (1985) ca națiunile învinse să revendice revizuire pe baza principiului granițelor etnice. În acest sens unificarea statelor dezmembrate pare legitimă. Dar cine acceptă astfel de legitimități?

Partea pozitivă a articolului rezidă în argumentele pe care le invocă în sprijinul tezelor noastre privind drepturile asigurate de granițele etnice. „Poporul românesc prin unire, prin tratatele de pace – conchide Agârbiceanu – n-a crescut nici în număr, nici în teritoriul locuit de el din străvechi vremuri. Noi nu am fost «miluiți» de nime, nici nu ni s-a dat o pradă de război, ci ne-am constituit în România Mare în temeiul principiului etnic biruitor, peste acest principiu nu se mai poate trece azi (1938, n.n.). Orice combinații vor avea alții, dreptatea și istoria e cu noi și cu voința națională a noastră. Vatra proprie nimeni nu și-o părăsește de bună voie. Dar de silit nime nu ne poate sili decât prin măsurarea forțelor în război”. O utilă observație se impune însă și de data asta: încrederea deplină în forțele proprii, mai ales atunci când situația ajunge la grea cumpănă, este desigur foarte bună. Dar dacă alternativa războiului este inoperantă? S-a văzut, la sfârșitul lunii august 1940, cât teame se poate pune pe principiul granițelor etnice și pe granițele marilor puteri. Dictatul de la Viena, care a spintecat Transilvania până în regiunea secuiescă, este dovada cea mai dură în această privință. Exemplul Cehoslovaciei este și mai concludent. Prin acordul de la München și prin conferința de la Viena a pierdut: în folosul Reichului 28.200 km.p. cu 3.600.000 de locuitori, în folosul Poloniei 1.000 km.p. cu 230.000 de locuitori, iar în folosul Ungariei 12.000 km.p. cu aproape 1 milion de locuitori. A mai rămas cu 100.000 km.p., teritoriul micșorat cu aproximativ 30%, și cu 10.500.000 de locuitori, din care 6.750.000 de cehi, 2.200.000 de slovaci și 640.000 de ruteni. Minoritățile etnice s-au micșorat de la 3.300.000 de germani la 470.000, iar ungurii au scăzut de la 700.000 de locuitori, la 200.000 de locuitori. A găsit, după datele de mai sus, principiul granițelor etnice o corectă aplicare? Se va vedea la capitolul destinat României că statistica este și mai dezastruoasă.

- *Realitățile etnice de veacuri – harta lui Kossuth din 1850* (Nr. 9, 9 noiembrie '38, p. 5) semnat TRIBUNA, dar după stil este al lui Agârbiceanu. Este vorba despre schimbul de scrisori dintre Ludovic Kossuth și groful Teleki, dat la iveală de Lászi Oszkár, la 1850. Realitățile reprezentate pe harta trasată de Kossuth corespund cu cele din 1918 când, prin Tratatul de Trianon, s-au desenat granițele etnice ale Ungariei spre răsărit. „Și mai era – se spune în articol – aceeași conștiință a drepturilor românești de amândouă laturile Carpaților,

ca și azi în 1918”. Kossuth a prezentat harta țării „sub raport etnografic, îngrozindu-se de ce ar putea cere românii, pe dreptate, pentru ei. Întreg Ardealul, Banatul, Aradul, Bihorul, Satu-Mare, Maramureșul. Linia etnică a lui Kossuth este aproape identică cu cea de la Trianon; granițele erau aceleași în care suntem azi ca stat” (1938, n.n.). „Câtă vreme popoarele Europei vor respecta principiul etnic în alcătuirea statelor, nici unul nu va putea dovedi nedreptatea granițelor noastre etnice. Minoritățile noastre cunosc și ele bine aceste realități. Nu noi suntem de vină că, prin veacuri sau mai de vreme, s-au așezat printre noi. Nici ele nu sunt de vină [...]. Ele, minoritățile noastre, au fost la noi tentaculele unei expansiuni de stat artificiale. Fiindcă Ungaria propriu-zisă n-a avut niciodată o suprapopulație care, în mod firesc, ar fi emigrat spre răsărit. Cum nu are nici azi”.

- *Revizionism unguresc* (Nr. 13, 13 noiembrie '38, p. 3), nesemnat, dar după stil aparține lui Agârbiceanu. „Revizionismul budapestan – se scrie în articol – strigă alte largiri de frontiere”; crede că frontierele din nord (Cehoslovacia) s-au schimbat „de dragul lui”, că el „ar fi determinat ultima criză națională, pentru a se stinge... focarul viitoarelor războaie ținut viu de neliniștea maghiară”. [...] „dacă nu era interesul german în Cehoslovacia, toată lumea, afară de revizionisti, e de acord că nu putea urma nici o... biruință ungurească”. Așteaptă ca Germania să-și fixeze noi ținte din care să poată beneficia și el”. Dar zadarnic, dictează interesele celor mari nu ale celor mici.

- *Dreptatea noastră*, articol de fond (Nr. 17, 18 noiembrie '38). Printre altele se scrie: Furia revizionismului „a ajuns la intensitatea furiei șovinismului maghiar de pe vremuri”.

- *Zvârcolirea Ungariei* (Nr. 28, 1 decembrie '38, p.5), semnat T. Dragu. Se referă la realipirea județelor primite cadou după dezmembrarea Cehoslovaciei. Cercul conducătoare maghiare „și-au pierdut în așa măsură capul încât au provocat o criză de guvern”.

- *O moștenire care se resimte* (Nr. 40, 15 decembrie '38, p.5). Este „mentalitatea tipică de stăpân, de poruncitor” moștenită de burghezia maghiară, de intelectualitate, care nu i-a îngăduit să se încadreze, după Unire, în viața națională a Statului român. Concluzii: „Opinia publică românească din Ardeal, sentimentul ei, dacă îmbrățișează frățeste minoritățile etnice și nu are nimic dușmănos față de ele – în schimb cere categoric ca această mentalitate și psihologie de stăpân să înceteze. Protestele ridicate din pricina ei, hulirea noastră peste graniță din același motiv, să înceteze!”.

- *Progresul minorităților în două decenii* (Nr. 42, 14 decembrie '38, p. 5). Articol analizat în paginile anterioare.

- *Realități și perspective* (Nr. 47, 23 decembrie '38, p. 5). Minoritățile etnice au o situație materială și spirituală mai bună ca românii.

- *Poziția României în fața evenimentelor în curs* (Nr. 74, 31 martie '39, p. 5). Replică la mobilizarea armatei maghiare la granița noastră de Vest.

- *Noi precizări în problema minoritară* (Nr. 146, 1 iulie '39, articol de fond). În răspunsul la Mesaj, primul-ministru Armand Călinescu a spus, printre altele: „Problemele care interesează minoritățile sunt probleme interne. Cine-și închipuie că poate face din ele o agitațiune externă, care ar cere o sugestie sau un demers peste hotare, se înșală asupra concepției pe care o avem despre demnitatea statului român”. Cu privire la minorități a spus: „Nicăiri tratamentul rezervat acestor categorii de cetățeni nu a putut egala pe acela rezervat de noi”.

- *O recunoaștere importantă* (Nr. 152, 8 iulie '39, p. 3). Regimul minorităților din România a fost recunoscut ca unul dintre cele mai juste din Europa. Se citează ziarele străine care publică ast-

fel de recunoașteri (de exemplu: „Osservatore romano”).

- *Pentru radio Budapesta* (nr. 159, 16 iulie '39, p. 3). Se denunță minciunile și acțiunea calomnioasă întreprinsă de postul de radio maghiar cu privire la „foamea care ar bântui în Ardeal” și la dezertările în masă spre Ungaria. Nota cere să se facă comparație cu „foamea celor trei milioane de pălmași agricoli din Ungaria, care muncesc latifundiile și nu au altă proprietate decât un loc mizerabil de mormânt”. În replică se publică știrea cu privire la *Numeroase dezertări din armata maghiară în România* (în Nr. 165, 23 iulie '39): 562 cazuri numai în 4 luni. cauzele dezertărilor: foamea, persecuțiile, muncile agricole grele pe moșiile grofilor etc. În Nr. 168 din 27 iulie '39 se publică lista cu numele dezertorilor din armata maghiară.

- *Năravul din fire* (Nr. 166, 24 iulie '39, articol de fond). Se dau în vileag violentele ieșiri ale postului de radio din Budapesta și ale presei maghiare împotriva României. Calomniile și minciuni printre care și minciuna că România se află în pragul unei revoluții sociale. „Năravul din fire n-are lecuire”. Urmarea acestei atitudini: înneccarea în ridicol prin știrile absurde și ridicele ce le debitează despre noi.

- Nr. 168, joi, 17 iulie '39

Ungaria și-a declarat neputința de a stăpâni Ardealul

- Cum a eșuat un plan diabolic pentru distrugerea elementului românesc din Ardeal -

- Ce soartă li se pregătea românilor dacă nu se înfăptuia Unirea -

- Documentele de la Obreja -

Reportajul este semnat cu inițialele P.A. și relatează pe larg despre acțiunea diabolică întreprinsă de baronul Wesseleny, „unul din cei mai înarmați șovini unguri și dușmanii de moarte al poporului românesc”, care și-a pus la dispoziția coloniștilor germani moșia înglodată în datorii, în 1917, coloniști care trebuiau să stârpească populația românească din Obreja și din celelalte sate de pe Târnave. Au răsărit, ca din pământ, cele mai moderne clădiri destinate acestor coloniști: case, grajduri moderne etc. Prin aceasta – susține autorul reportajului – s-a făcut începutul renunțării Ungariei la Ardeal. Wesseleny a fost apoi imitat de contele Bánffy, care și-a oferit moșia de la Crăciunel în același scop. S-au gândit acești latifundiași că odată cu distrugerea românilor se va ajunge la *înmormântarea ideii de stat maghiar în Ardeal?* Populația rămasă în sate (femei, bătrâni, copii) era silită să presteze munci înjositoare pentru construcția clădirilor destinate coloniștilor, care aveau misiunea să cotopească și să jefuiască pe români și de puținul ce le-a mai rămas. Acțiunea trebuie să continue și în alte puncte strategice de pe Valea Târnavelor; apoi treptat în întregul Ardeal. Ea avea în vedere și construirea unor centre economice pentru coloniștii germani, „spre a sugruma viața economică a satelor românești” înconjurătoare. Cel dintâi oraș – era proiectat în apropiere de Cisteiul român. Erau plănuit și linii ferate noi, crearea de noi industrii și facilitarea aprovizionării cu materii prime etc.

Surprinși de revoluție, dușmanii poporului român n-au avut vreme să-și pună planul în aplicare: baronul Wesseleny s-a refugiat la Cluj și auzind că armatele române au pătruns în Ardeal s-a spânzurat. Moșia de la Obreja a fost împărțită țăranilor prin reforma agrară, iar castelul și câteva hectare de pământ au fost cumpărate de mitropolia Blajului. S-a înființat apoi un orfelinat pentru orfanii de război.

- *Publicațiile din străinătate* (Nr. 173, 2 august 1939), semnat cu pseudonimul Ion Olariu. România este inundată de ziare, reviste, cărți etc., îndeosebi maghiare, trimise de Budapesta.

Difuzarea este asigurată, chioșcurile de ziare fiind în mâinile lor. În același număr de ziar se află articolul: *Presa minoritară din România demască neadevărurile ziarelor din Budapesta*, la pag. 9, semnat de Agârbiceanu. Un răspuns edificator la minciunile revizioniste dau ziarele „Az Ujság” – Salonta și „Napló” – Oradea. Semnează U.T.G.

Dar ziarul publică și o știre senzațională (Nr. 175, 4 august 1939): Un grup de 10 cetățeni din Ungaria (7 unguri și 3 români) s-au refugiat în România. Un plutonier major ungar a trecut prin punctul de frontieră Halmeu cu tot armamentul, declarându-se prizonier autorităților noastre.

- *Reluarea negocierilor de la Sinaia* (Nr. 178, 7 august 1939, p. 7), semnat I.O. (Ion Olariu). Incidentele de la Teceu: zvonuri că armata română ar fi trecut Tisa, că ar fi ocupat câteva sate ungurești și că au fost lupte în toată legea. Agârbiceanu combate zvonurile scriind: „Dacă le-ar seca sămânța ar fi un pas înainte în încercările de pacificare a lumii”. Tratatul, întrerupt în urma acestor zvonuri, la Sinaia, au fost reluate. Guvernul maghiar a întrerupt trecerea plutelor pe Tisa, până la încheierea unei Convenții.

- Nr. 271, vineri, 24 noiembrie 1939, p.3

Dl. Csáky despre misiunea istorică a Ungariei

Budapesta, 23 (Rador). Contele Csáky a declarat în Cameră, în fața deputaților: „Condiția preliminară cea mai importantă pentru misiunea istorică a Ungariei este independența țării, care are un strâns raport cu securitatea ei”. Iar securitatea înseamnă: „soluționarea problemelor militare, diplomatice și economice, precum și datoria de a salvagarda populațiile ungare din afara frontierelor țării”. A vorbit apoi în termeni slugarnici despre legăturile dintre ostașii germani și cei maghiari care au luptat și s-au jertfit împreună în primul război. De asemenea a găsit cuvinte amabile și despre prietenia cu Bulgaria. În ceea ce privește relațiile cu România a spus: „Față de România am pornit inițiativa pentru a dezinfecata atmosfera”. Auzi, limbaj: a *dezinfecata*; scandaioasă expresie! Dar cine a infectat și infectează mereu atmosfera europeană și relațiile dintre cele două țări? Probabil că cei ce au ce dezinfecata. Altfel, cum? Și îngâmfatul ministru a mai spus: „Depinde de România dacă vrea să coopereze la formarea unei lumi noi în bazinul dunărean”. Adică? Care lume nouă? Probabil lumea care ar da pe tavă Transilvania Ungariei! Dl. Csáky – se mai spune în telegrama agenției de presă – „condiționează înțelegerea cu România de regimul minorităților, față de al căror tratament Ungaria nu poate rămâne indiferentă”. Pentru menținerea unei atmosfere de înțelegere și pace, prin mijlocirea unor blocuri neutre, contele Csáky crede că este necesar să se realizeze „atenuarea prealabilă a diferendelor, fără de care orice întreprindere de acest fel ar fi fătarnică. Atâta vreme cât există o stare de lucruri nereglementată – a insistat imperturbabilul ministru – nu se pot face promisiuni pentru menținerea lor, nici acum, nici în viitor”. Este absolut clar – se mai insistă în telegramă – că Csáky vizează pretențiilor maghiarilor asupra Transilvaniei. Nu e nimic nou în această manifestare șovină de cea mai proastă calitate. Așa au vorbit mereu de peste 20 de ani. Privind lucrurile retrospectiv, din perspectiva celor 46 de ani care ne despart de excentrica declarație, ne gândim cu compasiune la figura deplorabilă a infatuatului conte, când a auzit că formațiunile noastre de asalt au pătruns în Cluj (la 11 octombrie 1940), că au forțat trecerea Tisei cu un eroism indescritibil și că au cucerit Budapesta și

alte orașe mari ale Ungariei milenare, în cel de-al doilea război mondial. Mai avea vreun rost să-ți irosești megalomanele pretenții în acțiuni atât de minore, când aveai în față perspectiva desființării țării tale ca națiune și când, cei pe care i-ai hulit, au servit populației înfometate din Budapesta ciorba caldă din gamelele românești? Replica n-a întârziat să vină, o primă replică; cea de-a doua urmând să fie dată pe cale oficială de ministrul nostru de externe, Grigore Gafencu. Iată telegrama de presă pentru primul răspuns:

București, 23 (Rador). Analizând discursul contelui Csáky ziarul „Timpul” a scris, printre altele: „În ceea ce privește țara noastră contele Csáky a avut unele aprecieri ciudate, referitoare la problema minorităților și la raporturile dintre cele două state vecine, aprecieri cu care... suntem obișnuiți din discursurile sale anterioare. Asupra tratamentului minorităților din România s-au rostit înșiși șefii minorității maghiare, atât în Parlament, cât și în întruniri, și aceștia sunt mai la curent cu această problemă decât ministrul de externe al Ungariei”.

În continuarea luărilor de poziții, ziarul „Tribuna” Nr. 281, 6 decembrie 1939 a publicat *Declarațiile primului-ministru maghiar contele Teleky*, făcute tot în fața Parlamentului: „Națiunea maghiară – a spus primul-ministru – este «sobră» și «liniștită». În cei douăzeci de ani care s-au scurs de la război (primul război mondial, n.n.) Ungaria a reușit să-și consolideze situația. Lumea știe astăzi că Ungaria dorește să-și păstreze independența și ține să evite orice aventură internă sau externă”.

În suita acelorași manifestări înregistrăm alte două luări de poziții:

- *Voci maghiare pentru o înțelegere cu România – Extinderea Înțelegerii Balcanice* – (Nr. 4, 6 ianuarie 1940):

București, 5 (prin telefon de la corespondentul nostru special): D. Andrei Zsillinszky, președintele Partidului Național Radical Maghiar într-un interviu acordat unei agenții de presă la Budapesta a declarat textual: „N-am făcut niciodată un secret din convingerea mea că s-ar putea găsi între România și Ungaria calea unei colaborări. Evident, sunt maghiar – în primul rând – și-apoi om politic filoromân. De ce să ascund că [...] convingerea mea politică este influențată de amintirile mele personale din tinerețe asupra poporului român, pe care l-am cunoscut ca pe un popor simpatic și brav”. Ziarul „Tribune des Nations”, ocupându-se de tensiunea din Europa centrală și din Balcani, scrie: „Cât despre România, ea nu pierde nici o ocazie pentru a întinde vecinilor ei de la Vest și de la Sud (Ungaria și Bulgaria) o mână amicală”.

- *Ungaria nu renunță la caracterul pașnic al politicii revizioniste* (Nr. 12, miercuri, 17 ianuarie 1940).

Budapesta, 16 (Rador). După ce dezvăluie caracterul excepțional de amical dintre Italia și Ungaria („Cooperarea italo-ungară se bazează nu numai pe identitatea de interese, ci și pe identitatea de opinii și țeluri”), ziarul „Pester Lloyd” scrie: „Caracterul pașnic al politicii revizioniste ungare nu este numai o vorbă vană, ci o realitate deplină. Țelurile Ungariei concordă cu interesele Europei. Europa întreagă are părerea unanimă că după acest război în toată Europa va trebui să fie stabilită o adevărată pace, pe baza unei adevărate dreptăți. Sfârșitul procesului de clarificare în curs în Sud-Estul Europei, care va dura poate mult timp, este așteptat de Ungaria, împreună cu amicii săi puternici într-o calmă încredere”. Stupefiantă declarație! „Țelurile Ungariei concordă cu interesele Europei”. Să auzi, să vezi și să nu crezi. Din mintea cui a putut ieși o atare enormitate? Cu alte cuvinte Europa se trezește deodată – după opinia celor de la „Pester Lloyd” –

înhamată la carul Ungariei? Cu interesele cărei Europe concordă țelurile Ungariei? Cu Europa lui Hitler și Mussolini? Cei doi satrapi nu reprezintă însă Europa! Reprezintă țelurile țărilor lor turbulente și mârșave. Stați pe loc, scribi nemernici de la „Pester Lloyd” și așteptați sfârșitul războiului și-apoi vom vedea cum concordă țelurile Ungariei cu cele ale Europei.

- *România și minoritățile etnice* (Nr. 94, 22 aprilie 1940), articol de fond, semnat I.

Agârbiceanu. Interpelarea din parlament a lui I. Petrovici și răspunsul lui Silviu Dragomir, ministrul minorităților:

a) care sunt liniile conducătoare ale politicii guvernului față de minoritățile etnice?

și b) Nu s-au știrbit, prin concesiunile acordate, drepturile suverane ale națiunii române?

- *Zi de doliu național la Cluj* (Nr. 149, 5 iulie 1940). Miercuri, 3 iulie, orele 12, „cea din urmă fâșie din strămoșescul pământ [...] a fost călcată. Ziua de 3 iulie a fost zi de doliu pentru sufletele noastre ale tuturor.

- *Principiul schimbului de populație* (Nr. 176, 5 august 1940), articol de fond semnat I. Agârbiceanu. Se pledează cu înflăcărare pentru soluționarea diferendelor teritoriale dintre România și Ungaria prin schimbul de populație, ca să se ajungă la o reechilibrare între populație și teritoriu.

- *Puritatea etnică* (Nr. 177, 7 august 1940). Se consemnează declarațiile d-lui ministru Manoilescu în problema schimbului de populație.

- *Propuneri absurde* (Nr. 180, 10 august 1940) în legătură cu tendințele autonomiste ale unor români transilvăneni.

- *Realism* (Nr. 182, 12 august 1940), articol de fond semnat I. Agârbiceanu pe marginea declarațiilor d-lui prim-ministru Gigurtu:

„România este hotărâtă să facă – a spus primul-ministru – sacrificiul «pentru succesul tratatelor ce urmează să aibă loc». Guvernul regal al României este gata, în marginile rațiunii, să trateze cu Ungaria, așa cum a tratat cu Bulgaria (căreia i s-a cedat Cadrilaterul, n.n.), de soarta păcii „între cele două popoare rămânând răspunzător guvernul maghiar”. În puterea acelorași priviri retrospective suntem nevoiți să constatăm că declarația lui Gigurtu apare ca o curioasă schimbare de tact, implicațiile ei înscriindu-se printre cele mai lamentabile combinații politice. Avea România, dacă se trata cu Ungaria așa cum s-a tratat cu Bulgaria, un alt Cadrilater de dat? Iar dacă ar fi fost vorba de sacrificii teritoriale în alte părți ale țării – în Transilvania, bunăoară – cu ce drept se angaja guvernul nostru „regal” în tratative atât de periculoase? Populația Transilvaniei a fost consultată, în prealabil, în astfel de probleme vitale? Ar fi fost dispus să treacă, cu tot trecutul ei istoric brav, sub coroana Sf. Ștefan? Întrebările ne aparțin, nu sunt desprinse din articolul lui Agârbiceanu care a dezvoltat, în continuare, o viguroasă pledoarie pentru apărarea drepturilor noastre sfinte, așa cum a mai făcut și în multe alte articole. Tardiva noastră înfruntare a unui pericol atât de grav, izvorât chiar din tabăra proprie, e o slabă mângâiere și ea nu face decât să ne amintească – printre altele – că la adăpostul declarațiilor lui Gigurtu se ascundea salvarea tronului și facilitarea ajungerii la putere a forțelor politice convenabile puterilor Axei.

- *Unirea noastră* (Nr. 185, 16 august 1940, p. 3), cu subtitlul *Ceea ce se știe prea puțin*, semnat de S.V. (Sevastian Voicu).

Agârbiceanu ia atitudine împotriva afirmațiilor că am fi beneficiarii tratatelor de pace și a unor conjuncturi favorabile când am realizat Unirea de la 1 decembrie 1918. „Împrejurările excepționale

– scrie el – de care am beneficiat noi, istoria nu le cunoaște nicăieri. Pentru că, încă o dată, noi am făcut unirea din propria noastră voință și putere și între împrejurări grele și primejdioase”. Iată câteva fapte:

a) *Declarația* lui Alexandru Vaida-Voievod, citită în Parlamentul de la Budapesta la 18 octombrie 1918 – deci înainte cu aproape o lună de încheierea armistițiului (13 noiembrie 1918) – în care s-a spus că Românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramurăș „își iau libertatea de acțiune, că nu mai recunosc dependența de regatul unguresc și că singura voință lor națională va hotărî de soarta lor în viitor”.

b) *Comitetul Național Român* „a cerut și a obținut de la guvernul ungar – tot înainte de armistițiu – trecerea în administrația românească, în administrația lui, a tuturor județelor cu majorități etnice românești, care au intrat (apoi) prin hotărârea de Unire de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 între hotărârile României”. Acestea sunt fapte istorice petrecute înainte de armistițiu și de încheierea tratatului de pace de la Trianon.

„Ce ne-a favorizat în octombrie, noiembrie și decembrie 1918?”, întrebă Agârbiceanu. Răspunsul este categoric, întemeiat pe argumente tari: „Noi nu avem nici o putere armată, nici arme, nici munițiuni. Toată forța armată care mai era în diferite unități era sub comandă austriacă sau maghiară. Poliția, jandarmeria dintre Carpați și Tisa de asemenea. Noi am declarat ruperea de Ungaria sprijiniți numai pe voința clocotitoare a întregii națiuni din acest teritoriu etnic. Și cum această națiune forma majoritatea covârșitoare în acest spațiu geografic, a fost de ajuns voința aceasta pentru ca să biruiască unirea. Ce dovadă mai puternică se poate aduce la acuzele că suntem beneficiarii «împrejurărilor»? Pentru că dacă ungurii, care aveau și armata în mână, poliția și jandarmeria ar fi fost majoritarii țării, unirea noastră nu ar fi fost posibilă, înainte de armistițiu și înainte de Trianon, decât prin lupta între noi și ei. Trianonul s-a aflat în fața unei realități care intrase în istorie din voința noastră națională. Nu ne-am unit nici datorită tratatelor de pace, nici ajutorului extern, dimpotrivă!”.

- *Dreptatea noastră* (Nr. 187, 18 august 1940, articol de fond). Se reiau din nou tezele noastre despre drepturile poporului român asupra Transilvaniei.

După sfârșirea teritoriului național de la începutul lunii iulie a.c. năpasta s-a abătut furios asupra destinului nostru, provocând la 25 august a.c. dezagregarea Dobrogei de Sud, în favoarea Bulgariei – consemnată de primul ministru Gigurtu în parlament și prezentată ca un act politic ponderat – și culminând cu tragedia de la 30 August a.c., care a smuls o fâșie considerabilă din sfântul pământ al Transilvaniei românești, care – prin odiosul *dictat* de la Viena – a fost oferită pe tavă Ungariei hortyste. Cele două fapte s-au desfășurat, la început, în paralel, cum se poate observa din prezentarea care urmează:

- *Tratatul româno-bulgar* de la Craiova (Nr. 188, miercuri 21 august 1940). *București*, 02 (Rador). Au început luni, 19 august, la Craiova, în palatul rezidenței regale. Delegatul bulgar: *Svetoslav Pomenoff*, ministrul plenipotențiar. Presa bulgară comentează favorabil evenimentul:

- *Conferința româno-bulgară* (Nr. 189, joi, 22 august 1940, p. 3). Delegația română este alcătuită din: *Al. Cretzianu*, ministru-plenipotențiar; *Horia Grigorescu*, fost subsecretar de stat, consilier tehnic; general *G. Potopeanu*, consilier militar; *H.G. Meitani*, consilier juridic și 8 experți. S-au efectuat lucrările formale ale Conferinței: prezentarea delegațiilor și elaborarea programului de lucru. Comentariile presei bulgare sunt favorabile.

- *Litigiul româno-bulgar a fost lichidat* din punct de vedere politic și diplomatic (Nr. 192, duminică, 25 august 1940).

- *Tratatul româno-ungar* (Nr. 186, duminică, 18 august 1940) au început la Turnu-Severin. *București*, 17 (Prin telefon, de la corespondentul nostru special). Discuțiile au început vineri, 16 august. Delegațiile sunt formate din: *Valer Pop*, ministru plenipotențiar și fost ministru secretar de stat; *Silviu Dragomir*, *Ion Drosu*, ministru plenipotențiar; general *Dragalina*; *Cornel Blaga* și mai mulți ofițeri de Stat Major, delegația română; *Andrei de Hory*, consilier intim și ministru plenipotențiar, împreună cu 15 membri, delegația maghiară. Prima ședință s-a ținut în sala Bibicescu, la 16 august, orele 12. D. Andrei de Hory a prezentat d-lui Valeriu Pop propunerile guvernului ungar. Punctul de vedere românesc și propunerile guvernului regal român vor fi expuse în ședința viitoare care se va ține luni, 19 crt., orele 10.

- Nr. 188, miercuri, 21 august 1940:

1. *Cuvântul României*, articol de Liviu Hulea, pe pag. 3: Luni, 19 august 1940, orele 10, delegația noastră a predat delegației maghiare *răspunsul României* la pretențiile ungarilor cu privire la Transilvania. „Când România – scria Hulea – onorează punctul de vedere al Ungariei de a avea pe toți ungurii sub stăpânirea sa, ea afirmă implicit un criteriu de dreptate națională pe care însuși guvernul maghiar ni-l recunoaște și anume: că nici un grumaz de român să nu mai poarte în viitor jug străin!”

2. *Însemnări: Atitudine*, pag. 3, de Gheorghe Stoica. Protest împotriva restricțiilor impuse ziarelor noastre și radioului românesc de a nu răspunde radioului maghiar și presei budapestane, lansate în atacuri murdare împotriva României. „Dar oare nu e mai de preferat o atitudine care exprimă demnitate și orgoliu stăpânit, încredere și hotărâre neclintită, în locul unei agitații sterile și necontrolate? Noi, Românii, exasperăm de multe ori dușmanii prin calmul proverbial și prin dreptatea cauzei!”

3. *Sălajul și Sătmarul românesc*. Dezmințirea unor date statistice maghiare false și afirmarea unor adevăruri evidente (articol semnat de Grațian Mărcuș).

- Nr. 189, joi, 22 august 1940:

1. *Cu demnitate pentru dreptate și libertate*, p. 3, semnat I.O.

Tranzacțiile dintre popare trebuie să pornească din „reciprocă bunăvoință și sinceritate, recunoscându-și interesele comune, superioare celor care făceau obiectul neînțelegerilor dintre ele”. Se referă, în continuare, la modul în care dușmanii tratează problema tratatelor. Apoi scrie: „A jigni demnitatea națională a altuia, a nu-i recunoaște dreptul la libertate, a nu-i recunoaște îndreptățirea la teritoriul etnic național, înseamnă a nu voi cu sinceritate o împăcare, ci a voi să profiți de împrejurări, care azi pot să fie favorabile unei părți, mâine celelalte. Înseamnă a voi o scurtare a vecinului în drepturile sale, ceea ce dovedește spiritul dușmănos, și nicidecum râvnă pentru o prietenie sinceră și durabilă.

Agârbiceanu se ridică împotriva lipsei de demnitate. „În 1916 – scrie el – România a intrat în război între împrejurările cele mai nefavorabile, punându-și în cumpănă existența sa ca stat independent. Demnitatea națională i-a poruncit să lupte pentru libertatea și dreptatea națiunii române ce voia să fie unită într-un singur stat. Azi demnitatea națională ne cere imperios aceeași jertfă, pentru apărarea patrimoniului național. Și după cum actual din 1916 al României, și în caz de înfrângere, valoarea neasemănat mai mult pentru viitorul românesc decât rămânerea în pasivitate, decât călcarea demnității sale naționale, tot asemenea și azi o apărare pe moarte (și) pe viață a

libertăților și (a) drepturilor noastre, trag mai mult în cumpăna viitorului chiar în caz de dezas-tru trecător, decât pasivitatea și călcarea în picioare a demnității naționale, care pretinde dreptate și libertate... Nu putem face altfel decât să luptăm cu demnitate pentru libertatea și dreptatea noastră”.

2. *Negocierile româno-maghiare*, p. 3. Nota neșemnată relatează următoarele: „Luni la orele 10 (19 august) au reînceput la Palatul cultural din Turnu-Severin dezbaterile Conferinței româno-maghiare pentru soluționarea *diferendului* între cele două țări. Delegații români au sosit în grupuri și pe etape: la ora 9.30, experții tehnici și statistici, cu dl. prof. *Sabin Manuilă*; la 9.45 dl. general *Corneliu Dragalina*, cu experții militari; la 9.50 dl. ministru plenipotențiar *Valeriu Pop*, președintele Comisiei, însoțit de dl. *Tomasziu*, secretarul Comisiei. Delegația maghiară a sosit la ora 10. D. ministru *Andre de Hory*, președintele comisiei, era îmbrăcat civil, ca și dl. *Szilagy Sebes*, directorul presei din ministerul de externe ungar. Toți ceilalți erau în ținută militară.

La ora 11 fără un sfert delegația maghiară a părăsit palatul cultural.

3. *Transilvania – o problemă centrală de existență națională a României*, p. 4

Viena, 21 (Rador). Corespondentul agenției „Transkontinent Press”, după ce explică punctul de vedere maghiar, scrie: „Transilvania nu este pentru România o problemă de frontieră, ci o problemă centrală a existenței naționale române. România ar putea ceda teritoriile de lângă câmpia ungurească, dacă printr-o acțiune de schimb de populație ea ar avea posibilitatea să româniizeze unghiul Carpaților, locuit până acum de secui, din centrul teritoriului autohton românesc. România s-ar putea împăca cu o asemenea soluție, astfel ca în viitor o prietenie și o colaborare româno-ungară ar fi posibilă, excluzându-se pericolul unui conflict în această regiune”. Deocamdată ambele puncte de vedere sunt incompatibile.

4. *Mărturie istorică: Transilvania n-a aparținut Ungariei decât în 1867*, de Octavian Popa.

Autorul se bazează în observațiile sale pe scrierea lui Al. Papiu-Ilarian, *Independența constituțională a Transilvaniei*, apărută la Iași, în anul 1861, care face o temeinică incursiune istorică în sprijinul tezelor românești cu privire la Transilvania. Papiu-Ilarian arată în studiul său că Transilvania „nu a făcut parte din Ungaria până în anul 1867. Majoritatea covârșitoare a poporului ardelean nu a recunoscut-o niciodată, ci a primit-o numai ca un fapt sub presiunea forței și a teroarei”.

5. *Tratatul de la Turnu-Severin au fost suspendate temporar. Șefii delegațiilor au părăsit orașul pentru a informa guvernele lor asupra tratatelor*.

București, 21 (Rador). Comunicatul Ministerului Propagandei: S-au ținut două ședințe, în ziua de 19 august, în care dl. ministru *Valer Pop* a expus punctul de vedere românesc. Șeful delegației maghiare și-a făcut observațiile. Cei doi delegați au căzut de acord să refere personal guvernelor lor, în timp ce delegațiile rămân mai departe la Turnu-Severin. Data ședinței viitoare va fi comunicată ulterior.

- *Calmul nostru* (Nr. 189, joi, 22 august 1940, articol de fond) semnat S.V. (Sevastian Voicu). „Calmul nostru se întemeiază pe dreptatea noastră [...]. Pe ce teme cauza românească a ajuns din nou să fie discutată cu vecinii noștri?” [...]. Pentru păstrarea păcii, ni se răspunde. Și, oficial, am acceptat și noi această părere. Voim, de altfel, cu sinceritate, neamul întreg, să ne păstrăm pacea. Dar și dreptatea noastră, ca temelie a păcii. Sau se crede că poate fi o altă dreptate pe care să se întemeieze pacea? Dreptatea – spune Agârbiceanu –

nu-i o noțiune care să suprindă un adevăr schimbător, relativ. Adevărul nu e decât unul singur. Și dreptatea întemeiată pe el, iarăși unică". În tratativele și discuțiile care se duc există două alternative:

- „o înțelegere amicală, de bună colaborare între statele vecine, *ca unele ce au interese identice*, pe baza realităților date a statului-quo” sau – *un schimb obligatoriu de populație!*

În primul caz – se spune în articol – România „e gata la o colaborare frățescă, asigurând toate drepturile minorităților etnice”;

în al doilea caz suntem gata la *schimbul obligatoriu de populație*, România „aducându-și între granițele sale pe românii din țările vecine, iar acestea ducându-și pe conaționali lor, chiar cu oarecari sacrificii teritoriale”. Iar după ce explică rostul și sensul convingerilor noastre ferme, Agârbiceanu încheie: „Revizuirea teritorială nu se mai pot concepe, fără cuprinderea între granițele statelor naționale a tuturor fiilor aceluiași popor”.

- „*Sunt de față*” (Nr. 189, joi, 22 august 1940) – în latină „*Praesentis sum*”, foileton semnat de Ion Vlasu. Se recenzează revista scoasă de Constantin Noica, „un om care gândește”, iată biografia întreagă a lui Constantin Noica. „Un om care gândește frumos și adânc, fiindcă înțelege viața și fiindcă el, omul, s-a putut ridica deasupra ei”. Titlul revistei este în limba latină „*Praesentis sum*”; în română este „*Sunt de față*”.

Vlasu citează mai multe fragmente din notațiile lui Noica, caracteristice pentru adâncimea gândirii. Pe marginea problemelor la ordinea zilei „descinde din înălțimea cotidiană”. Vorbind despre Ardeal, Noica îl numește *Ardealul Mumă*. „A înțelege această funcție matriarhală îndeplinită de Ardeal față de țările noastre de atâtea ori mai libere – mai spune Noica – înseamnă mai mult decât a urmări firul descălecătorilor; [înseamnă] a cântări greutatea tuturor recunoașterilor ardelenice. Căci și dacă lucrurile își aveau începutul înafară de Ardeal, trebuia ca Ardealul să le sancționeze, ca el să le recunoască, spre a le da o adevărată circulație românească [...]. Mai marii noștri au înțeles prezența aceasta stăruitoare a Ardealului ca o chestiune ținând de un anumit dozaj... Așa au înțeles mai marii noștri. Dar pentru noi, prezența ardelenilor a fost o stare de fapt. Noi nu ne mai numărăm, nu ne mai regionalizăm și nu visăm o Românie pe model sintetic. Ardelenii tineri s-au întâmplat printre noi, nu știu nici ei cum. Și suntem cu toții așa cum suntem. Dar când se întâmplă să fim buni există câțiva ardeleni mai mulți printre noi”.

Vlasu își încheie apoi astfel entuziastele observații, citându-l, în continuare pe Noica: „Lucru mare este să știi să vorbești la timp. Și când vine acest timp să rupi din inimă ce ai mai de preț, să te dăruie mulțimii cu sete și cu pasiune de sihastru. Să despici miezul lucrurilor cu sabia cuvintelor, ca un arhanghel drept: *să fii de față*. Iată definiția ultimă a atitudinii acestui redactor care tipărește azi o gazetă. Și acest redactor se gândește la tot ce e luptător, la tot ce e agonie fără odihnă în luptă, la substanța vie a ardeleanului și mărturisește fără prihană: *aceasta iubim la el. Aceasta învățăm necentenit de la ei...* Fiindcă luptă, luptă fără cruțare, numai ardeleanul a știut să deprindă de la istoria noastră. Este în Ardeal ceva ce nu se odihnește și nu iartă”.

„Cât de binefăcătoare sunt cuvintele acestea pentru noi – conchide Vlasu – nu vom putea-o spune aici. Poate glasul acestui om tânăr, alături de alte glasuri tinere, va avea menirea să ne deștepte. Pentru că o spunem: Suntem aici! Suntem și așteptăm! Dar parcă nu vrem încă să credem. Nu ne putem dezmetici îndeajuns și îndemnurile spre trezire încă nu izbucnesc. Se

frământă și se zbat lăuntric în fumul acesta înecăcios al neputinței care nu știm de unde vine, *dar suntem aici de față!*”.

1. *În fața istoriei* (Nr. 190, vineri, 23 august 1940, articol de fond).

Ceea ce se întâmplă azi „nu sunt întâmplări mici, iar pentru istorie nu va putea fi niciodată indiferentă lupta unui popor mic, încolțit pe la spate, cu alți pretendenți la dreptul și dreptatea lui, în credința și convingerea că sunt ajutați chiar de cei mari”. Arată că România n-a sărit niciodată în spatele nimănui, că n-a luat nimic de la nimeni. „Azi harta politică și mai ales militară e cu totul altceva decât a fost atunci (începutul primului război mondial, n.n.). Azi puterile Axei și Rusia stăpânesc Europa, fără discuție. Și toate trei sunt pe aceeași linie de prietenie sau chiar de înțelegere [...]. Azi apărarea patrimoniului național o facem în împrejurări fundamentale schimbate, de care vor să profite cei ce n-au determinat prin nimic aceste împrejurări. Istoria va înregistra lupta și apărarea noastră și suntem siguri că nu pe noi ne va condamna, de ceea ce va fi să se întâmple”.

2. *Schimbul de scrisori dintre Kossuth și contele Teleky* confirmă drepturile etnice ale Românilor (1848). Harta văzută de cei doi coincide cu limitele de azi ale Ungariei (1938, n.n.). Groful Teleky, abolind Codicele lui Verböczy, se gândește la o *confederațiune interioară*, adică la o înțelegere cu Românii și cu Sârbii.

3. *Mărturii maghiare despre frontiera Româno-Maghiară*, p. 5.

a) După *Karl Gotlieb Windisch*: „Frontiera etnică română trecea în anul 1770 dincolo de frontiera actuală de Vest a României și pătrundea adânc în interiorul blocului maghiar”.

b) *Lexiconul geografic al Ungariei* editat de *Krabinschi* în anul 1876 indică o serie de localități românești dincolo de frontiera actuală a României în comitatele Bihor și Szabolcs

c) După datele publicate de *Csaplovics* în 1829 (*Gemälde von Ungarn*, Pest, 1829, vol. I, pp. 204-205) România formează majoritatea absolută și relativă în județele Maramureș, Ugocia, Satu-Mare, Bihor, Arad, Szabolcs, Cianod și Bichiș.

d) Háan L., în *Békés-Csaba mezővárosa*, Pest, 1866 arată că în anul 1816 erau numai 22 de familii maghiare în Bichiș, în *Csaba Vármegye hajdana*, Pest, 1870, p. 57, scrie că Românii locuiesc mai ales în orașele Gyula, Kéteghyaza, Bichiș, Csaba, toate se află astăzi în Ungaria.

e) *Mathias Bell*, în *Compendium Hungariae Geographicum*, Passoni Casovia, 1779, constată că Românii se întind spre Vest până în comitatele Bereg, Ugocia, Bichiș, Bihor și Torontal.

f) *Becsi Gustav* în *Maghiarimea și maghiarizarea*, Budapesta, 1883, constată că cei 289.000 de români din județul Caraș-Severin formează „un zid de neînvinși în calea maghiarizării, căci în fața lor se găsesc numai 7.000 de unguri; în județul Arad sunt 175.000 de români și numai 67.000 de unguri, iar în județul Timiș sunt 150.000 de români și numai 25.000 de unguri.

g) În *Magyarország-népességi statisztikája*, Budapesta, 1884 (publicată de Lang Lajos și Ikelfussy Iosef) frontiera etnică românească se trasează spre Tisa și aproape de Debrețin, adică mai la Vest decât actuala frontieră.

etc. etc...

1. *Blestemul trecutului* (Nr. 191, sâmbătă, 24 august 1940, p. 2), semnat I. Agârbiceanu. Așupra Austro-Ungariei a apăsător și apăsător blestemul politicii fostei monarhii. „Spunem: blestemul fostei monarhii pentru că ea în ambele părți constitutive și chiar cu multe veacuri înaintea dualismului – au dus, conștiente, o politică de amestec al popoarelor lor, o politică de dispersiune și

infiltrațiuni etnice, pentru a slăbi în parte pe fiecare masă etnică autohtonă, a le învrăjbi între ele, și astfel a le domina mai ușor”. Se vorbește apoi și de politica de colonizare, cu toate urmările ei nefaste. Constatarea pe care o face apoi acoperă în întregime realitatea: „Dacă n-ar fi fost, de la dualism încoace, politica de maghiarizare, toate județele noastre de la granița de Vest ar fi și astăzi, ca înainte cu un veac, 80 la sută românești”.

După primul război – arată Agârbiceanu – „tratatele de pace n-au putut trage granițele ideale etnice. În schimb au introdus, obligatoriu în tratate, *protecția minorităților etnice*, ca o urmare a triumfului principiului de naționalitate”. În cele două decenii de la război tratatele s-au dovedit nesatisfăcătoare. „*Pentru că, se pare – completează Agârbiceanu – un principiu de drept, când își începe biruința, nu se mulțumește decât cu o biruință completă*. De aceea el intră azi, în această regiune a Europei, în faza finală de biruință completă prin singura modalitate posibilă: *schimbul sau transferul de populație*”.

Prin urmare „principiul național trebuie să ajungă la biruință definitivă, fiindcă altă cale de dreptate și pacificare nu există”.

2. *Insemnări: Lupta pentru limbă în Ardeal*, p. 3, semnat Gheorghe Stoica. Argumente din *Ștefan Ludwig Roth*.

3. Masivul românesc de la granița de Vest: *SĂLAJUL* (Silvania-Partium). Date și cifre de actualitate.

- *Reluarea tratatelor de la Turnu-Severin și întreruperea lor* (Nr. 192, duminică, 25 august și Nr. 194, miercuri, 28 august 1940). Nu s-a găsit o bază comună pentru tratativele cu Ungaria.

Negocierile au fost reluate sâmbătă, 24 august, orele 10.30 în sala Palatului Cultural. După întreruperi și discuții în cadrul ambelor comisii și după reluarea discuțiilor în plen situația se prezintă astfel:

a) *Delegația maghiară* a făcut noi propuneri, reducând pretențiile exagerate formulate la prima întâlnire. Așteaptă noi propuneri cu date geografice.

b) *Delegația noastră* a rămas statornică pe punctul ei de vedere și nu crede că e necesar să se precizeze date geografice înainte de a se stabili un criteriu principal pe temeiul căruia să se deschidă discuția privitoare la teritoriu. Ea rămâne credincioasă ideii schimbului de populație, idee care nu poate fi despărțită de aceea a cedării de teritorii.

În jurul orei 12 lucrurile au luat o desfășurare accelerată.

La orele 14 dl. Bardossy, ministrul Ungariei la București, a părăsit sala de ședințe refuzând să facă declarații. După câteva clipe delegația maghiară a părăsit, în frunte cu șeful ei, sala de ședințe. Din acest moment s-a știut că negocierile au fost întrerupte.

c) *Dl. general Dragalina*, expertul nostru militar, a confirmat întreruperea negocierilor „pe o teză care nici acum, nici în viitor, nici în vecii vecilor nu se va putea susține”.

Seara la orele 20.20 delegația română s-a întrunit într-o ședință intimă pentru pregătirea protocoalelor. Apoi dl. ministru *Valer Pop* a plecat la vaporul „*Sophia*”, unde a luat din nou contact cu dl. de Hory, pentru parafarea protocoalelor.

În ziua de 24 august, orele 10.30 – se spune în *Comunicatul oficial* – delegațiile s-au întrunit în a treia ședință în cadrele căreia delegația maghiară a prezentat un memoriu; ședința s-a întrerupt, iar la redeschidere, negăsindu-se o bază comună pentru tratative, discuțiile s-au întrerupt. *Tratativele vor fi reluate în cel mai scurt timp*.

1. *Realitatea românească din Transilvania* (Nr. 195, joi, 19 august 1940) văzută de doi unguri: *Rettegi Gheorghe*, la 1761 și *Cserei Miklos*, între 1813-1823, care și-au arătat groaza de numărul

mare, covârșitor al românilor și care au avut vedenia unirii tuturor românilor.

2. *Însemnări: O enigmă și un miracol istoric: POPORUL ROMÂN*, p. 3, semnat Gheorghe Stoica.

3. *Grandioasa manifestație de la Cluj pentru apărarea fruntariilor*. Cuvântările d-lor miniștri Dr. Simionescu și prof. Napoleon Crețu.

București, 28 (Prin telefon de la corespondentul nostru permanent). Ieri s-au întrunit, la Ministerul Afacerilor Străine, 25 de fruntași ardeleni, convocați pentru a colabora la întocmirea lucrărilor tehnice de care are nevoie delegația noastră la Turnu-Severin.

11. *ESPECTATIVA* (Nr. 196, vineri, 30 august 1940), articol de fond. Rămânem în așteptare. protest vehement împotriva insultelor proferate de postul de radio Budapesta.

12. *Puterile axei au invitat la Viena pe miniștrii de externe ai României și Ungariei. Ei vor avea întrevederi (Manoilescu și Csáky) cu Ribbentrop și Ciano în vederea lămuririi situației. Dl. ministru Manoilescu va fi însoțit de o comisie de experți. Lucrările vor începe joi.*

3. Ce mai publică ziarul? *În vizită la liceul „Principesa Ileana” din Cluj (gst – Gheorghe Stoica) și „Înscrierile la Universitatea din Cluj pe anul școlar 1940-1941.*

4. *Avioanele militare ungare au violat, în numeroase rânduri, spațiul nostru aerian – Comunicat oficial –*

București, 29 (Prin telefon de la corespondentul nostru permanent). În ziua de 27 august, orele 12.15, un avion de bombardament cu inițialele C.A.112 a trecut frontiera la Oradea. A fost întâmpinat la Săcuieni (la nord de Oradea) de un avion de vânătoare care a angajat lupta și l-a forțat să se retragă peste frontieră. Avionul ungar a fost grav avariat, iar echipajul rănit.

Azi, 28 august, orele 10.15, alt avion maghiar de bombardament cu inițialele F.205 a mitraliat și a aruncat 6 bombe asupra aerodromului civil din Satu-Mare avariind un hangar. Avionul a fost forțat să aterizeze pe teritoriul românesc de focul artileriei noastre anti-aeriene, în apropiere de Carei. Membrii echipajului: Cpt. Dénes Ianos, lt. Vitéz Ianos, lt. Göddri și Földes Gyula au fost arestați.

În ultima vreme avioanele ungare au violat mereu spațiul românesc, ajungând până la Brașov, Vințul de jos și Someșeni, unde au aruncat manifeste cu caracter dușmănos.

5. *București*, 19 (Rador). *Tratatul de la Viena* sunt o dovadă că problema româno-maghiară va fi rezolvată pe cale pașnică.

1. *Interesele popoarelor mici* (Nr. 197, sâmbătă, 31 august 1940), articol de fond semnat S.V. (Sevastian Voicu). Se referă la discreția marilor puteri. Incursiune în istoria Transilvaniei. Referiri la deznationalizări.

2. *Dl. Manoilescu și delegația română au sosit la Viena.*

Berlin, 30 (Rador). Primirea din gara Vienei de către Ribbentrop. Întrevederea celor patru miniștri de externe s-a produs ieri, vineri, 30 august. „Înțelegerea româno-ungară – scrie presa italiană – trebuie să se facă prin sacrificii reciproce”. Se remarcă spiritul amical și conciliant al discuțiilor.

3. *Tratatul de la Viena*, p. 3, semnat I.O. (Ion Olariu).

Agârbiceanu crede că, deși inițiativa convocării aparține celor doi miniștri de externe Ribbentrop și Ciano, „ea se va desfășura sub egida d-lui Hitler”. Cunoscând concepțiile Führerului autorul își exprimă speranța că tratativele de la Viena „vor duce la asigurarea păcii în acest sector, pe temeiul SIGUR AL DREPTĂȚII”. Afirmă categoric: „Nu am putut

însă primi și nici nu vom putea primi nici pe viitor soluții care ar agrava raporturile dintre noi și unguri pe chestie națională și care ar tinde la o mai vajnică asuprire a minorităților etnice din statele vecine”.

Nr. 198, Duminică, 1 septembrie 1940
13. *România a acceptat arbitrajul Italiei și Germaniei în tratativele cu Ungaria*
- Comunicări cu caracter ultimativ din partea Italiei și Germaniei -

Comunicatul nr. 86 al Palatului

București, 31 (Rador). Mareșalatul Casei regale face cunoscut:

1. În cursul serii de 29 August a.c. a avut loc un Consiliu de miniștri sub președinția M.S. Regelui la Palatul regal din București.

2. Consiliul de miniștri a hotărât convocarea Consiliului de coroană.

3. Consiliul de coroană a ținut ședință în cursul nopții de 29 spre 30 August a.c.

4. Consiliul de coroană, eșuând în deliberarea comunicărilor cu caracter ultimativ făcute de guvernele german și italian, a hotărât să accepte arbitrajul puterilor Axei asupra tratatelor româno-maghiare.

5. Au luat parte d-nii: Ion Gigurtu, Î.P.S.A. Nicodem Munteanu, gen. Artur Văitoianu, Dr. Alex. Vaida-Voevod, Prof. Gh. G. Mironescu, Dr. Const. Angelescu, Gh. Tătărăscu, Const. Argetoianu, gen. adj. Ernest Balif, Prof. A.C. Cuza, Victor Iamandi, Victor Antonescu, Î.P.S.S. mitropolit Nicolae Bălan, Stan Ghișescu, Ioan Macovei, gen. David Popescu, contra-amiral N. Păiș, Dr. V. Gomoiu, Nichifor Crainic, Dimitrie Caracostea, I.V. Gruia, Dr. V. Noveanu, Mih. Priboianu, Radu Budișteanu, gen. adj. Gh. Mihail, A. Rădulescu, Const. I.C. Brătianu, Teofil Sidorovici, Ion Mihalache, Mihai Popovici, Silviu Dragomir, preot Ioan Moța, Horia Zelea Codreanu. București, la 30 august 1940.

Negocierile de la Viena continuă
Miniștrii de externe ai puterilor axei au supus spre deliberare delegaților României și Ungariei noi puncte de vedere

Germania și Italia nu exercită presiuni
Viena, 31 (Rador). În urma convorbirilor dintre miniștrii de externe ai puterilor Axei (Ribbentrop și Ciano) și [...] a întrevederii acestora cu Hitler, agenția „Stefani” consideră că problema Transilvaniei „a devenit extrem de grea din cauza unei serii de elemente complicate: etnice, geografice, economice și politice. Rasele sunt atât de amestecate laolaltă încât nu este posibil să se traseze o linie de demarcație precisă, întrucât procente importante ale celor două naționalități se găsesc alături unele de altele. Multe centre sunt locuite de naționalități deosebite de aceea a ținuturilor rurale. S-ar putea crede, la prima vedere, că schimbul de populație poate fi singura soluție posibilă, dar acest sistem nu ar rezolva dificultățile și aplicarea lui n-ar fi lesnicioasă, fiindcă este vorba de milioane de oameni dintre care majoritatea se simt legați de pământurile lor și nu înțeleg să se servească de dreptul lor de opțiune. De asemeni, nu se poate să se acorde încredere convențiilor relativ la minorități, convenții prevăzute de tratatele precedente și care au dat loc la nenumărate contestații și decepții”... se mai declară că „nici din partea italienilor, nici din partea germanilor nu s-au făcut intervenții, nici nu s-a exercitat vreo presiune în timpul conversațiilor directe dintre România și Ungaria”. În sfârșit, tot din cercurile oficiale germane și italiene se arată că „negocierile actuale vor avea în mod necesar drept obiectiv de

a se dovedi că există posibilități de apropiere între punctele de vedere ale Ungariei și României”.

Nr. 198, duminică, 1 septembrie 1940, p. 8
Murim mai bine-n luptă cu glorie deplină!

14. Ardealul nu primește Dictatul de la Viena
Milioane de Români ardeleni au manifestat vineri seara pentru dreptatea românească. Furtună de împotrivire și de dărzenie în întreg cuprinsul Ardealului:

VREM RĂZBOI! VREM RĂZBOI!

Cluj, 31. Hotărârea de la Viena a ajuns la cunoștința opiniei publice ardeleni ca un ecou funerar, care răzvrătește și ridică în tumult tot ceea ce este viață, împotriva spectrului sinistru al morții. Ea a ridicat în iureș de protestare întreaga populație românească a Ardealului; ea a dezlănțuit furtuna de împotrivire a unui neam care a avut o mie de ani dreptate, dar [care] nu și-a putut-o dobândi până nu a cucerit-o prin luptă.

Arbitrajul de la Viena l-au făcut oamenii. Oamenii sunt trecători și supuși greșelilor, dar dreptatea este Dumnezeiască și eternă!

Noi nu suntem împotriva Germaniei și Italiei. Vrem însă cu prețul vieții noastre să se țină seamă atunci când este vorba de România și fiii săi, de supremele interese de viață ale poporului român.

Am crezut că pacea Europei centrale își va găsi o alvie de stabilitate, prin comprehensiune și sacrificii reciproce. Am crezut că se va face dreptate.

Am crezut!

Manifestația de la Cluj

Vineri seara zeci de mii de Români din Capitala Ardealului au ieșit sub cerul liber și înstelat.... manifestații au parcurs principalele străzi ale Clujului.... În fața Rezidenței [pe calea Moșilor] s-au ținut cuvântări de protest: „Nici un petec de pământ!”... „Vrem să murim apărându-ne fruntariile, onoarea și demnitatea națională”... „Ardealul nu înțelege să fie ciuntit”... „Vrem război!”, s-a scandat din zeci de mii de guri...
VREM DREPTATE! NICI O BRAZDĂ! VREM RĂZBOI!

Clopotele s-au tras în dungă!

15. *Ultimul act*

Așa s-a încheiat ultima pagină din scurta și dramatica existență a TRIBUNEI lui Agârbiceanu, la Cluj, cu avertismentul de alarmă lansat în momente de mari primejdii: „Clopotele s-au tras în dungă!” Am tipărit pagina, scoasă în ediție specială, în zeci de mii de exemplare și am difuzat-o liber, prin echipele de urluci, în toate cartierele și străzile mărginașe ale orașului și în localitățile mai apropiate. Protestul nostru și îndemnul la luptă au luat forme incendiare, ridicând Clujul în tumultul celei mai puternice revolte. Aplecați asupra textului celei mai strivitoare dureri, împreună cu părintele Agârbiceanu, am distribuit zecilor de mii de Români, adunați în Piața Centrală a Clujului, cel mai trist și mai absurd mesaj pe care un gazetar și-l poate imagina. Ce puteam să spunem în acest moment dramatic, după ce aproape doi ani am ținut trează conștiința națională în spiritul celei mai legitime nădejdi?! Nu putea fi vorba de tranzacții, sub nici o formă, când era în cumpănă existența națiunii. Românii nu aveau teritoriul de vândut, și deci tranzacțiile nu-și găseau deloc rostul, și nici de cedat, pentru că spațiul etnic românesc se prezenta în condiții de perfectă omogenitate și pentru că minoritățile etnice, inclusiv minoritatea maghiară, se bucurau de un trai exemplar în România. Atunci? Acest adevăr imuabil și poziția fermă de rezistență erau apărate de întreaga suflare

românească, indiferent de culoarea politică. Astfel publicația „Țărănișmul”² – aparținând național-țărăniștilor – a luat o atitudine clară în această privință, scriind: „Recunoscând și apărând adevărul [...] că fiecare graniță mutată e încă o primă dată războiului, România e hotărâtă nu numai să nu cedeze granițele sale, dar nici măcar să nu discute o asemenea temă [...]. Marile puteri trebuie să afle că voința neștrămutată a poporului nostru este de a lupta dacă va fi nevoie”. O atitudine net protestatară și de acută rezistență națională împotriva manevrelor revanșarde au luat toți oamenii noștri politici și personalitățile de primă mărime din viața culturală a țării, în pofida amenințărilor proferate de Hitler: „Sfârșitul poate fi mai curând sau mai târziu – probabil chiar în foarte scurt timp – distrugerea României”³, i-a scris sinistrul dictator lui Carol al II-lea. Un protest vehement au formulat intelectualii români, care au arătat clar că „poporul român este hotărât să-și apere dreptul și pământul cu arma și că amintirea lui Avram Iancu încă n-a pierit!” La fel, șefii partidelor politice (Maniu și C.I.C. Brătianu) au declarat categoric – în preajma tratativelor de la Turnu-Severin – că „România nu admite nici o discuție cu Ungaria asupra Transilvaniei” și că „integritatea teritorială a țării va fi apărată cu arma”. În fața dârzei rezistențe a poporului român, guvernele Germaniei și Italiei au adresat guvernului nostru note ultimative, în ziua de 29 august 1940, însoțite și de amenințarea că „România va deveni obiectul unei acțiuni militare, va fi invadată și stearsă de pe harta Europei”⁴.

Consiliul de coroană a luat în dezbatere ultimatum-ul celor două puteri în noaptea de 29 spre 30 august și în noaptea de 30 spre 31 august 1940, iar în urma discuțiilor vehemente, unele pentru, altele împotriva arbitrajului s-a trecut la vot: 21 de participanți au fost pentru acceptare, 10 împotriva și o abținere⁵. Este indispensabil să se rețină faptul că supremul for, prezidat de rege, a acționat sub presiunea celor 8 telegrame expediate de ministrul nostru de externe, Manoilescu, de la Viena, în ultima fiind avertizată că „dacă până mâine la orele 6 nu se semnează, Bucureștii și Valea Prahovei vor fi bombardate de aviația germană”. Președintele Partidului Național-Țărănesc s-a pronunțat categoric împotriva arbitrajului, contestând și capacitatea juridică a Consiliului de a hotărî în problemele Transilvaniei, nefiind constituțional. Gheorghe Brătianu – în ținută militară, abia sosit din zona concentrărilor – a dat cea mai splendidă și mai curajoasă replică ce se putea da în aceste momente atât de tragice: „La disprețul Germaniei, prefer ura Germaniei!” În schimb vajnicul luptător pentru drepturile noastre sfinte în parlamentul de la Budapesta, înaintea primului război mondial, Alexandru Vaida-Voievod, de data aceasta s-a plecat în fața teribilului pericol, spunând:

— „Trebuie să cedăm, domnilor, pentru că ne bat ungerii. Ungurii au 12 divizii «Panzer» și noi nu avem decât una, iar eu, ca ardelean, nu suport să fim bătuți de unguri!” În fața unei dezvăluiri atât de neașteptate, atât de grave, se presupune că au cedat până și cele mai tari caractere. Au cedat, convingși de uluitoarea dezvăluire și n-au ridicat vâul cruntei vinovății de pe creștetele celor care ne-au adus în situația dezastruoasă arătată. Cum a fost posibil ca o țară cu circa 8 milioane de locuitori și destul de săracă, în comparație cu alte țări, să alinieze la nevoie 12 divizii blindate, iar România cu peste 18 milioane de locuitori și cu bogății imense, să dispună numai de o singură divizie? A fost posibil. Țara care își cunoaște interesele acționează în consecință, iar dacă are în perspectivă un conflict armat, se înarmează! În fapt, care a fost situația fortificațiilor de la Vest care – după declarațiile guvernanților noștri – nu puteau fi străpunse de nici o armată? În ce stadiu ne aflăm cu înarmarea, cu înzestrarea armatei?

S-a instituit, într-o frântură de gând, că totul nu fusese decât demagogie și amăgire goală. Mai târziu s-a aflat că „regele delapidase, pur și simplu, fondurile destinate înarmării și construirii de fortificații, transferându-le în caseta regală sau în seifurile băncilor străine cu care avea legături de afaceri. Se dovedise astfel că vastul program de înarmare – trâmbișat prin întreaga presă – nu fusese decât un mijloc de îmbogățire pentru monarh și pentru oamenii de afaceri ai dictaturii regale, jefuirea fondurilor respective echivalând cu un adevărat act de trădare a intereselor naționale ale poporului român”⁶. Așa s-a ajuns la ciuntirea Transilvaniei, urmată de suferințe inumane și de martiriul a sute și mii de români, așa s-a întâmplat ca armata noastră – concentrată de doi ani pe graniță – să abandoneze pozițiile fortificate fără a trage un singur foc, lăsând pradă deznădejdiei și asasinatelor bestiale nefericita noastră populație. Ce-am pierdut, cât am pierdut?

Statistica vremii ne-a lăsat următoarele date:

- un teritoriu de 45.000 km.p.
- 2.609.007 locuitori = 100%, din care:
- 1.305.903 români = 50,1%
- 968.064 maghiari și săcui = 37%
- 71.109 germani = 2,8%
- 148.649 evrei = 5,7%
- 28.098 ruteni = 1,1%

16. Fără foc

Ne-am retras din Ardealul de Nord *fără foc!* Absurda situație amintea de prăbușirea Cehoslovaciei care s-a frânt sub cruntele lovituri fără să-și valorifice puterea și imensul material de război acumulat de-a lungul anilor. *Fără foc*, titlul articolului lui Liviu Hulea, publicat în ziar la 25 martie 1939, revenea în actualitate, dar de data aceasta spre cumplita noastră dezolare. Pentru ceea ce a gândit și a voit poporul nostru în toial acelor evenimente, reproducem integral articolul lui Hulea, prins în armătura unui dialog sprinten, captivant:

Se relatează, la început, întâlnirea cu un mocan, „care se slobozise până la Cluj”, în septembrie, să vadă „ce se mai aude?”

— Am auzit că le-au luat la Cehi ceva pământ, spunea el.

— Da, le-au luat un oarecare teritoriu, i-am răspuns.

— Dar și pământ!, a stăruit el care nu concepea noțiunea abstractă de teritoriu, ci numai realitatea pământului strămoșesc.

— Da, - și pământ. Mocanul s-a scărpinat în cap, pe urmă m-a întrebat repezit:

— Fără foc?

— Fără foc, i-am răspuns eu. După câteva momente de amară și chinuită tăcere a omului care nu poate pricepe așa ceva, mi-a răspuns:

— Dacă-i așa, atunci puteau să-l ia tot.

Ieri (martie 1939) l-am întâlnit din nou. Cu câțiva ortaci, coborâse din nou în oraș, „la datoric”, cum spunea vesel.

— Ce-i cu dumneata, îl întreb. După un moment de iscodire mă recunoaște și îmi răspunde:

— Iaca, bine! Da’ am auzit că le-au mai luat iar la Cehi. E adevărat?

— Adevărat.

— Mult?

— Tot.

— Fără foc?

— Fără.

— Apoi de aia venii și eu, că mi-a venit fecioru și m-am gândit că dacă o fi să fie apoi...

— Dar acasă pe cine ai lăsat?, îl întreb din nou.

— Pământul, îmi răspunde el cu toate fulgerele cerului în ochi.

Articolul lui Hulea a fost și rămâne cea mai elocventă dovadă pentru starea de spirit care domnea în redacția ziarului. Sub semnătura lui Hulea s-au așezat cuminți semnăturile noastre ale tuturor, în mod simbolic, pentru a reliefa temeinica soliditate care ne-a unit în toate împrejurările. Tribuniștii sub marea aripă ocrotitoare a lui Agârbiceanu n-au cunoscut și nu cunosc nici astăzi (1985) tranzacțiile în problemele de existență și de luptă ale Transilvaniei românești.

Fără foc? Fără, în timpul umilitoarei noastre retrageri de pe poziții. În incidentele grave de frontieră, însă, cum a fost incidentul de la Teceu-Maramureș s-a tras din plin și în plin. Și în multe alte incidente, când ostașul nostru n-a precupețit nici dorința de a opune o implacabilă rezistență eventualelor forțe atacatoare, și n-a făcut nici economie de muniție. Am dat însă și în astfel de împrejurări jertfe mari care ridică eroismul nostru ostășesc la valoarea supremă. Telegramele „Rador” au semnalat astfel incidentul luat mărturie:

17. *Grave incidente la granița româno-maghiară Grănicerii unguri au tras asupra satului Teceu din Maramureș. Patrurile românești au ripostat energic. Schimbările de focuri au durat toată noaptea*

București, 2 (Rador). Un grav incident de frontieră s-a înregistrat ieri la amiază (1 august) între patrurile române și grănicerii unguri. Patrurile române au somat mai mulți plutași de pe Tisa să tragă la malul românesc pentru a fi identificați, întrucât aceștia trecuseră pe porțiunea interzisă. Deoarece nu s-au supus la somația verbală, au fost somați prin focuri de armă. Atunci grănicerii unguri au deschis focul, trăgând asupra grănicerilor români și asupra satului Teceu din Maramureș. În urma acestui fapt grănicerii români au ripostat energic, deschizând un foc concentric asupra agresorilor. Tragerile din ambele părți au continuat în tot timpul nopții, până la orele 6 dimineața. Guvernul român a suspendat negocierile de la Sinaia privind navigația cu plutele pe Tisa superioară.

În violentul schimb de focuri a căzut la datoric sublocotenentul *Ionel Moldovan*, originar din Tg. Mureș, coleg și frate de cruce cu cel ce-i evocă tragica moarte:

Nr. 164, luni, 22 iulie 1940.

ȚIONEL MOLDOVAN

„Era înalt, spătos, cu o față blândă, uneori străbătută de fiorul cine știe cărei amărăciuni. Prietenia noastră a început acum 12 ani, mi se pare. Viața – a mea, ca și a lui – a început la orfelinatul «Miron Cristea» din Tg. Mureș, între zidurile Cetății și pe sub teii umbroși ai bulevardului, în clasele mici și triste ale Gimnaziului comercial local, cu profesori bătrâni și buni, și prin dumbrăvile pădurii de după somptuoasa clădire a liceului militar «Mihai Viteazul». Eram de-o vârstă cu el. Eu, poate, mai personal – un inconformist – el însă mai tandru, mai bun. Dar amândoi, ca de altfel toți frații din orfelinat, am avut o copilărie grea, care avea să însemne totul în viața noastră de mai târziu.

Când, după ani, copiii Cetății din Tg. Mureș aveau să se despartă, risipiți prin mai multe orașe ale țării, ne-am regăsit mult mai apropiați unul de altul, în penultima clasă a școlii comerciale superioare din Cluj. Eram strâns legați unul de altul prin viața noastră anterioară și prin condiția tristă de orfani din război. Atunci a început lupta noastră comună cu viața. Destinul ne-a înfrățit atât de mult încât prietenia noastră ajunsese proverbială, de invidiat. Am făcut studii și foame pe străzile și prin parcurile Clujului, dar nu ne-am plâns niciodată nimănui. Aveam însușită etica rezistenței în fața mizeriei încă din copilărie. Am suferit mult amândoi, dar nu am devenit cinici și combativi în viața noastră de studenți. Eram aple-

cați mai mult studiului, lecturilor și duioșiei. Am iubit împreună, prin aleile umbroase din Parc și prin aleile cimitirului central, am avut iubiri însoțite de confesiuni tulburătoare și urmate de agonii... Apoi, acum cinci ani ne-am despărțit, de astă dată definitiv. El luat de necesitățile schimbătoare ale profesiei, eu ținut locului de perspectivă unui post de asistent universitar. Nu ne-am mai văzut decât de două sau de trei ori, când am putut să ne spunem cuvinte de îmbărbătare pentru tot ceea ce avea să se întâmple mai târziu și să ne îmbrățișăm febril.

Vestea trecerii lui în moarte am primit-o acum șapte zile. Se afla pe frontiera de Vest, în fruntea unei patruli de recunoaștere – o recunoaștere de rutină – când s-a produs bestialul atac. S-a tras din spate cu furie. Sublocotenentul și cei șase oameni ai săi au căzut năpraznic în brazda pământului pe care-l aveau în pază.

Dacă încerc să desprind din fumul amintirilor figura tristă și îngândurată a bunului meu prieten o fac cu emoția pe care o simte un suflet în preajma marilor despărțiri. Ionel Moldovan n-a fost un făuritor de rime; a fost în schimb un minunat interpret al bunului simț, al datoriei și al muncii. Calda lui iubire pentru aproapele se manifesta de obicei printr-un altruism exagerat, excelent camarad și prieten duios, nu știu dacă acum în urmă a mai păstrat intactă în filele anilor noștri tineri robusta noastră înfrățire.

Se răresc rândurile și rămânem singuri pe marea agitată a vieții. Rămânem singuri... dar neuitate vor rămâne zilele prieteniei noastre, tot azurul acelor zile și toată adolescența noastră avântată și tristă. Neuitate vor fi idealurile plămuite și neîmplinite și poate că undeva o frunte răzimată în palme, în aceste ceasuri târzii din noapte, repetă experiența vieții noastre și adună din colbul amintirii fragmentele de preț din frumoașa noastră înfrățire. Pe crucea lui Ionel Moldovan se vor scrie aceleași memorabile cuvinte care s-au scris și pe crucea tatălui lui: **PENTRU PATRIE!** Avea 28 de ani!

18. „Da, Majestate! Nu văd altă soluție!”

Consiliul de coroană, aflat sub sinistra influență a regelui șapan, a acceptat, așadar, *dictatul*, care a dezlănțuit o furtună de proteste și o vie rezistență în popor. Dar funestul act a atras după sine și un act izbăvitor pentru țară: *abdicarea* capului încoronat. În preziua Consiliului, regele infam a fost supus unei severe admonestări, derivată din următorul schimb de opinii cu șeful opoziției național-țărăniște:

Maniu: „Din momentul când M. Voastră ați inaugurat regimul absolutist, v-ați asumat personal răspunderea, răspundere care într-un regim democratic-parlamentar trebuie să o poarte guvernele. Prin o politică complet greșită, în interior și în afară, din punct de vedere strategie și tactic, ați reușit să pierdeți patru provincii. [...] În politică greșelile se plătesc și se sancționează, ca și în viața socială de toate zilele.”

Regele: „Va să zică sunteți de părere să abdic.”

Maniu: „Da, Majestate, nu văd altă soluție.”⁷

19. „Garantate sau nu, granițele vor sări în aer”

Epilogul tragicelor evenimente a scos însă la iveală *tăria românească*, care nu a întârziat să se arate în întreaga ei înfățișare. Două episoade trebuie relevate în acest sens: replica bărbătească dată de Conducătorul Statului român potențailor germani și italieni, cu prilejul întrevederilor din toamna anului 1940, la 6 luni după *dictat*, și violentul pamflet publicat de ziarul **TRIBUNA** din Brașov (Nr. 21 din 30 aprilie 1941) la adresa lui *Manoilescu*, care a leșinat spectaculos în Palatul Belvedere din Viena, în fața călăilor, înainte de a semna actul compromițător.

— „Și credeți – i-a înfruntat Conducătorul pe italieni – că astfel de granițe (granițele *dictatului*, n.n.) vor putea fi menținute?”

— „Da!”, a răspuns contele Ciano, ginerele lui *Mussolini*, vizibil iritat, aducând și precizarea că Italia, „nu numai că le-a recunoscut, dar le-a și garantat”.

— „Garantate sau nu, ele vor sări în aer”, a spus pe un ton extrem de violent Conducătorul. „Trebuie să mărturisesc că nu a fost deloc [...] amabil; vorbea ca unul din cei doi arbitri”, a consemnat în jurnalul său, mai târziu, Ciano, referindu-se la atitudinea lui *Antonescu*⁸.

20. „N-a bătut încă ceasul supremei judecăți, domnule *Manoilescu*”, s-a scris în fruntea pamfletului amintit, așternut pe întreaga pagină 1, cu continuare în pagina 3. Atacul pornit de la un articol publicat de *Manoilescu* în revista proprie „Lumea Nouă” (Nr. 1-2, ian.-febr. 1941), sub titlul „N-am avut oameni de stat”, „nici prin inteligență politică și nici prin caracter”, în care aruncă vina pentru dezmembrarea României Mari, deci și pentru *dictat*, asupra foștilor politicieni. Șmecheria a apărut, pentru orice om de bun simț, de la prima vedere, în toată meschinăria, tactica de a face pe alții răspunzători de propria-ți turpitudine e caracteristică caracterelor detestabile. Îi trece apoi pe toți politicienii mai însemnați din perioada interbelică prin filtrul celei mai aspre judecăți, găsindu-i vinovați pentru dezastrul la care s-a ajuns. Astfel:

Ionel Brătianu a făcut „imense greșeli la Conferința păcii de la Versailles, prin înlăturarea din motive inferioare a omului care putea să ajute atât de mult dezlegarea problemelor românești: *Take Ionescu*”. Și tot *Brătianu* „nu a avut nici o viziune mare asupra problemelor esențiale ale noii României”...; a greșit apoi „și în politica sa față de Ardeal, [...] ignora chestiunile de administrație interioară și nu vedea nicăeri spirit organizatoric”. „Temeiul politic care l-a dat el – mai spune *Manoilescu* – a fost acela al unei democrații falsificate și ipocrite”; pe plan extern greșea monstruoasă a stat în faptul că „în 1926 a imprimat partidului liberal atitudinea dușmănoasă – devenită în urmă tradițională – față de Italia”, după ce în 1920 împiedicase „recunoașterea anexării Basarabiei de către URSS”. Dar cel mai greu păcat pe care i-l atribuie rezidă din faptul că „a împiedicat [...] o acțiune unitară între Ardeal și Vechiul Regat”, dovedind „lipsă de înțelegere sufletească”.

Citind cele enunțate, te întrebi nedumerit: În ce măsură defectele structurale ale lui *Ionel Brătianu* care, de altfel, a decedat în anul 1927, au influențat *dictatul* de la Viena din luna august 1940? Nici cele mai perverse porniri nu-și pot da seama.

Generalul Averescu, care „ar fi putut să fie pentru România, ceea ce a fost *Kemal* pentru Turcia, *dacă ar fi avut un mare simț politic*”, nu a fost „un mare om de Stat”, pentru că „i-a lipsit viziunea politică și curajul politic, menținându-se într-o atitudine timidă, respectuoasă pentru stările de fapt și plină de un legalism pedant”. Dar și în cazul lui *Averescu* intervine fatidica întrebare: ce legătură are incapacitatea politică a generalului cu *dictatul* de la Viena? *Averescu* încetase să mai activeze intens în politică prin anii douăzeci, la sfârșit, iar în anul 1938 a decedat. Atunci?

Vintilă Brătianu „A fost un om de bune sentimente românești”,... dar „ca tehnician al economiei, a fost mai prejos decât orice și n-a priceput nimic în nici una din problemele economice și financiare esențiale ale vremii lui”. Probabil că din astfel de insuficiențe politice și economice au ieșit gravele inadvertențe care au dus la oribilul *dictat*, deși și el s-a stins din viață în anul 1930.

Maniu „a știut să zică NU!” Cui? Nu ne spune. Dialogul dintre acesta și rege, reprodus într-una din paginile anterioare, ne dezvăluie taina. N-a fost totuși un mare bărbat de Stat, pentru că a „văzut de-a-năratelea în problemele esențiale ale vremii sale”. Tot „probleme”, și tot „esențiale”, ca și la *Vintilă Brătianu*, și tot „al vremii sale”. Alte păcate? „A greșit și greșește când crede în democrație – zice *Manoilescu*, în continuare – a practicat un anumit regionalism, nu a avut talent gospodăresc, a crezut totdeauna în Anglia și Franța, a susținut politica nefastă a lui *Titulescu* și a văzut evoluția Europei exact invers de cum s-a petrecut”. Rămâne, totuși, o „personalitate înafară de serie”, dar „anihilată într-un angrenaj de idei greșite”. Și iarăși obsedanta întrebare: *dictatul* a ieșit din ideile greșite ale lui *Iuliu Maniu*? Semnătura lui *Manoilescu*, pe *dictat*, din cauza lui *Maniu* s-a pus? Și de ce a fost politica lui *Titulescu* nefastă? Pentru că n-a corespuns cu ideile lui *Manoilescu*? Probabil.

Ion Mihalache, deși „a fost mitul țărănimii, deși a dovedit excepționale calități de adaptare la un mediu intelectual înalt și de comprehensiune pentru problemele politice de finețe” și deși „s-a distins de multe ori într-o lume de *lichele* (sublinierea ne aparține, ea dezvăluind deosebita și strania semnificație pe care cuvântul o are în scrisul lui *Manoilescu*), printr-un anumit curaj bărbătesc”, „aportul d-sale pentru consolidarea României rămâne un semn de întrebare”. *Dascălul* de la *Topoloveni* „nu a voit să rămână – precizează *Manoilescu* – purtătorul de cuvânt al țărănimii și numai al acesteia, ci a renunțat la atitudinile, pentru ca să se consacre unei acțiuni pozitive pentru care nu avea nici talent, nici pregătire, risipindu-se inutil pe țărâmurile străine”. De aici, apoi, catastrofa *dictatului*, care nu s-ar fi putut produce fără incompetența șefului țărănișt.

Octavian Goga a fost – după părerea lui *Manoilescu* – „o personalitate excepțională și de o originalitate într-adevăr înafară de serie”. În politică însă a fost „prea adaptabil și prea mimetic”. N-a utilizat niciodată autoritatea pe care i-o dădea rolul jucat în vechea mișcare națională pentru a arunca, acolo unde trebuie, un bărbătesc: „NU!” Apoi, „*Goga* s-a anihilat politicește și s-a coborât sufletește, pornind împotriva «Gărzii de Fier» o luptă, având la bază sentimentul inferior al invidiei, care a diminuat și a întinat de atâtea ori politica românească. El a fost victima unei imense farse politice, fără a putea invoca cel puțin scuza inconștienței sale. Guvernarea lui a fost o mare înșelătorie menită să compromită definitiv naționalismul și antisemitismul prin nesinceritate și prin neseriozitate”. E, și în cazul lui *Goga*, „foarte clară situația” că *dictatul* este consecința gravelor defecte ale poetului pămîntului transilvan și nu din alte cauze.

Ceilalți oameni politici care au jucat un rol nefast – după opinia lui *Manoilescu* – în piesa de deznodământ tragic în istoria României mari au fost: *N. Titulescu*, un „neisprăvit a cărui funestă operă diplomatică a dus România în mod conștient spre prăpastie”; *Gh. Tătăreanu*, care a avut o imensă răspundere în prăbușirea României Mari și „sub guvernarea căruia înarmarea țării a însemnat o simplă frază, bună pentru banchetele de la încheierea manevrelor”; apoi consilieri regali, patriarhi, primpreședinți ai *Curții de Casație*, generali și mulți alții care, după opinia lui *Manoilescu*, au deținut posturi cheie în dezvoltarea noastră istorică interbelică și în dezastrul în care am căzut.

Articolul nostru a stârnit o enormă senzație, prin condamnarea lui *Manoilescu*, cel din urmă politician care ar fi avut dreptul să ridice piatra, dar numai după ce și-ar fi însușit în întregime marea vină de a-și fi pus semnătura pe actul infam și după ce s-ar fi înscris primul pe lista celor răspunzători de dramatica noastră cădere, primul dintre lașii care ne-au pângărit demnitatea și puterea armată. TRI-

BUNA care, în mod normal, apărea în 30.000 de exemplare zilnic, în săptămâna cu articolul respectiv a ajuns la un tiraj de 100.000 de exemplare. Zilnic soseau telegrame din orașele Transilvaniei care cereau mărirea tirajului. Unul din pachetele noastre cu 300 de exemplare, expediat la Turda, a trecut granița clandestin și și-a făcut apariția la Cluj. Românii rămași acolo au sărutat, plângând, paginile neuitatei lor TRIBUNE.

Violența limbajului din articolul-pamflet a găsit un larg ecou în sânul opiniei publice. Nu s-au înregistrat proteste, nici chiar în rândurile adeptilor lui Manoilescu. De ce? Fiindcă irascibilul combatant s-a ferit, în rechizitoriul lui atât de bătaios, să denunțe relele reale care au dus țara pe marginea prăpastiei. Amintește, e adevărat, dintr-un resentiment obscur, de falsă înarmare de sub guvernul lui Tătărașcu, dar încolo nimic. Când în mod firesc ar fi trebuit să arate lumii în termeni implacabili *crima* tuturor oamenilor politici care s-au perindat pe la cărma țării, în cei douăzeci de ani de la Unire, și care n-au făcut nimic pentru înarmarea țării. Au închis ochii, ori de câte ori au fost date la iveală fărâdelegile comise de afaceriștii din jurul Palatului și de rege însuși. Afacerea „Skoda”, patronată de politicianii demagogi, lipsiți de sentimentul demnității naționale, este cea mai vie dovadă, în acest sens, ea stă mărturie teribilă despre *trădarea* celor pe care Manoilescu îi consideră eufemistic doar lipsiți de calități politice.

S-a acționat sub imperiul unor note ultimative? Dar cine poate să susțină cu toată răspunderea că Germania și Italia ar fi invadat România, că ar fi dezlănțuit războiul pentru Ungaria? Simplă prezumție. Iar dacă ar fi făcut și cu noi război, cum au făcut cu Iugoslavia și cu Grecia, este absolut sigur că ar fi ajuns la victorie, așa cum au ajuns în alte părți? Nimic mai incert. Un război știi cum îl pornești, dar nu știi cum îl termini. Resursele de petrol din Valea Prahovei, odată tăiate, cine știe la ce complicații insurmontabile ar fi dus și cu cât ar fi scurtat războiul, în general?! Speculații de acest gen s-au făcut destule, dar când îți este amenințată ființa și existența națională, nu mai stai la îndoială, pui mâna pe armă și te bați. Altfel cazii, dispari din istorie. „Dacă nu li se va face dreptate – la încheierea războiului – Românii se vor bate pe viață și pe moarte – au fost avertizați agresorii – și pace nu va fi în Europa, atâta vreme cât aceste drepturi nu vor fi satisfăcute!”, le-a declarat același Conducător germanilor și italienilor la sfârșitul întrevederilor menționate⁹.

21. „*În cel mult trei-patru ani vom fi din nou în Cluj*”

După apariția ediției speciale, luat de valul înspumat al protestării tumultuoase, am pornit în fruntea mulțimii protestatate, alături de profesorii O. Ghibu și Victor Jinga și de alți cărturari de vază ai Clujului românesc, și am ridicat în țaria văzduhului glasul puternic de rezistență al întregului nostru popor, apucat pe la spate de haitele de lupi turbați, metamorfozați peste noapte în constructorii bestiali ai unei noi Europe, ai unei noi lumi. Clopotele continuau să sune în dungă și în momentul în care, prezenți la Cartierul Armatei noastre de Vest, instalat în localul liceului de fete din parc, am reușit să obținem din partea generalului Cornicioiu legământul că armata va trage, că nu va părăsi frontiera, că ne vom apăra cu prețul vieții și al morții pământul străbun, dacă se va constitui un Comitet al rezistenței naționale, peste capetele celor din fruntea țării. Iluzorie speranță. După contactul telefonic cu Bucureștii, legămintele s-au topit în mocirla lașității. Oamenii politici care ar fi avut istorica misiune să se așeze în fruntea maselor răsculate – așa cum au făcut altădată Horia și Iancu – n-au avut tăria de caracter să înfrunte pericolul, teri-

bilul pericol care – se pare – amenința însăși existența neamului românesc. Elanul primelor și dărzelor manifestațiuni potrivit *dictatului* s-a stins treptat, lăsând în urmă amărăciunea unei grave lașități.

Stăpâniți apoi de astfel de sentimente și de gânduri, după discursurile înflăcărâte din fața Catedralei ortodoxe și în fața Rezidenței, ne-am strâns bruma de viață care ne-a mai rămas în jurul și sub coroana bătrânului nostru stejar, în climatul spiritual al TRIBUNEI, încercând să spargem întunericul dens care cobora asupra noastră, asupra luptei noastre, asupra nefericitei Transilvanii. Clopotele continuau tragicul lor dangăt în dungă, în timp ce la orizontul nădejdirilor noastre sfinte se stingeau ultimele raze ale rezistenței.

— Intrăm în cea mai neagră fază a istoriei noastre zbuciumate, dragii mei, a reușit să spună Părintele nostru spiritual printre dureroasele suspine care-i înecau glasul. De-acum va trebui să luptăm cu și mai puternic avânt pentru restabilirea dreptății noastre multimilenare. Dumnezeu să ne ajute! Tremuram sub zvâcnirea nervilor încordați la culme, dar simțeam în întreaga noastră ființă că josnicia nu poate dura și sub imperiul unui gând tineresc, purtător de mesaj eliberator, am rostit răspicat:

— În cel mult trei-patru ani, iubite Părinte, vom fi din nou în Cluj!... Și pentru totdeauna!

— Așa să fie și cerul să-ți audă vestirea... A aprins apoi lumânarea care-i străjuiește scrisul din partea stângă și-ntr-un elan tineresc, răscolit din timpuri imemorabile, s-a pornit să cânte – printre suspine – cu glas domol, dar profund în adâncimile lui neobișnuite, „Deșteaptă-te, Române!”. Am intrat în inflexiunile vocii sale și am cântat cu avânt nestăviliv până la supremul jurământ: „Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină, / Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ”. S-a înălțat apoi în falnica lui măreție, a stins lumânarea și-apoi am pornit spre strada A. Mureșianu, unde-și avea sălașul. În poartă ne-a privit cu ochii mari, scâldați în lacrimile celei mai cumplite suferințe și ne-a spus:

— Așa ia sfârșit lupta TRIBUNEI noastre, dragii mei. Dumnezeu să vă ocrotească de azi înainte drumul gazetăresc de mâine. Și să nu uitați, așa cum ați spus, că ne vom revedea peste trei-patru ani în vechiul nostru local. Ne-a îmbrățișat cu efuziune și-apoi cu consemnul transmis am coborât, frânți de durerea despărțirii, strada Mureșianu, îndreptându-ne spre locurile noastre. Care locuri? Și unde?

Celelalte TRIBUNE au căzut pe frontul scrisului zilnic lovite de suprimări abuzive, de adversități politice și de controverse redacționale, de lipsuri materiale și de alte întâmplări nenorocite. A noastră, a patra TRIBUNA, s-a prăbușit sub loviturile unui destin nefericit, odată cu tragicul destin al Transilvaniei românești.

A doua zi TRIBUNA, în format complet, deci și cu pagina scoasă ca ediție specială în ajun, a luat drumul obișnuit al călătoriei ei zilnice, spre orașele și satele Transilvaniei de Nord, căzute în neagra robie. Cine știe unde și când a ajuns?

Clopotele continuau să bată în dungă.

În zilele ce au urmat *dictatului*, până la 10 septembrie, când autoritățile și armata trebuiau să evacueze Clujul, am inventariat materialul aflat în portofoliul redacțional, pentru a afla ce a rămas nepublicat: articole istorice despre drepturile noastre imprescriptibile asupra Transilvaniei, semnate de personalități de primă mână, articole cu conținut cultural și literar, recenzii, note, însemnări etc., câteva corespondențe din provincie și 2 reportaje.

— Iată cum se pierd fapte și idei prețioase, dar nenorocoase, a constatat cu amărăciune Părintele. La plecare a luat totul în servietă gândindu-se,

probabil, că pe unde îl vor duce pașii va găsi o soluție de publicare.

22. *Formațiunile noastre de asalt au năvălit în Cluj*

Legământul luat în fața bunului nostru Părinte?

S-a împlinit în ziua de 11 octombrie 1944, deci după patru ani, când formațiunile noastre de asalt au năvălit în Cluj. Ca reporter de război al M.St.M. am fost printre primii ostași români care au pătruns în Cluj, într-unul din carele noastre blindate ajuns în centrul orașului, în fața statuii Craiului Matia. Atras puternic de vechile sentimente am urcat în grabă treptele fostei redacții. Strivitoare iluzie. Cele patru încăperi pe care le-am stăpânit timp de aproape doi ani erau acum locuite de oameni nevoiași, cu o mulțime de copii de toate vârstele, care s-au năpustit sălbatic asupra mea, cerșind pâine și apă. Nu așa mi-am imaginat revenirea la neuitatele vetre. Războiul, cu asprele lui legi, răstoarnă toate planurile construite în timp de pace. Ce poți să faci? Stai înmărmurit în fața cumplitei realități, îți schimbi gândurile și pleci mai departe alături de unitățile aflate în plină defensivă.

În răstimpul cât am stat în Cluj, am scris mai multe reportaje pentru presa de pe front și pentru presa centrală din Capitală, pe care le-am expediat M.St.M., reportaje care au vestit lumii eliberarea Clujului românesc, revenit prin eroismul ostașilor noștri la matcă.

Clopotele nu s-au mai tras în dungă. Simfonia blindatelor, a tunurilor și a aruncătoarelor – marea simfonie a victoriei – a umplut văzduhul, în timp ce unitățile noastre rapide se îndreptau în iureș vijelios spre Țara Năsăudului. Materialul de presă publicat a intrat ulterior în volumul „Carnet de front”, tipărit de editura Dacia în vara anului 1974, la 30 de ani de la eliberarea Transilvaniei de Nord.

23. *Așa s-a împlinit destinul!*

S-a împlinit, prin urmare, *destinul*. Pământul Transilvaniei românești a fost readus *acasă*, după o înstrăinare oarbă de patru ani și după lupte crâncene, care au culminat la Oarba de Mureș, la Turda, la Cluj și pe toată desfășurarea imensului nostru front, până în Munții Tatra.

Idealurile pentru care a militat TRIBUNA s-au realizat deci în toată măreția lor. ■

Note:

1. Ibid, *ibidem*.
2. Anul XV, n-rii 14-15, 1 august 1939.
3. Scurtu, *Op. cit.*, p. 427.
4. Ibid, *ibidem*, o. 429.
5. A. Simion, *Dictatul de la Viena*, ed. „Dacia”, 1972, pp. 195, 196.
6. A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, ed. „Dacia”, 1976, p. 10.
7. Cf. Zaharia Boilă, *Memorii...*, cit. de Ioan Scurtu, *Op. cit.*, p. 433.
8. A. Simion, *Regimul politic din România...*, p. 145, la nota 66.
9. A. Simion, *Regimul politic din România...*, p. 145.

Redactor responsabil:
I. MAXIM DANCIU

Corectură:
CLAUDIU GROZA